

HABERLEŞME SEKTÖRÜNÜN ÖNEMLİ BİR TEŞEKKÜLÜ: MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDEN 1960 YILINA TÜRKİYE'DE POSTA, TELGRAF VE TELEFON (PTT) TEŞKİLATI (1920-1960)

Nadir YURTOĞLU*

ÖZET

Bu çalışmada haberleşme sektörünün önemli bir kuruluşu olan PTT Teşkilatının Büyük Millet Meclisinin teşkil edildiği ve Millî Mücadele'nin yürütüldüğü 1920 yılından başlayarak 1960 yılına kadar olan 40 yıllık döneminde gelişim süreci ile ülkeye sağladığı katkılar incelenmiştir. Millî Mücadele'nin yapıldığı yıllardan başlayarak 1960 yılına kadar Posta Telefon ve Telgraf (PTT) teşkilatında her yönden yapılan icraat ve faaliyetler, 1920-1923 Millî Mücadele döneminde posta ve haberleşme, 1923-1950 Cumhuriyet döneminde PTT'nin gelişimi, 1950-1960 Demokrat Parti döneminde PTT İşletmesinde yaşanan gelişmeler adı altında üç bölümde ele alınmıştır. Bu üç bölümde PTT teşkilatının faaliyetleri ve ülkeye sağladığı katkılar sayısal verilerle ortaya konmuştur. Araştırmanın konusu hakkında literatürde yer alan boşluklar birincil kaynakların kullanılması yoluyla doldurulmuştur. Konu incelenirken dönemin Türkiye'si ile Dünyanın haberleşme alanında yaşanan gelişmeleri göz önünde bulundurularak bu gelişmeler ışığında gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuç şudur: 1920 yılından itibaren Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla savaş döneminin ihtiyacına göre haberleşme ile ilgili bir dizi yasal düzenleme ve icraata gidilerek Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü aktif hale getirilir. Kurumun aktif hale getirilmesiyle de Millî Mücadele kazanılır. Cumhuriyet döneminde 3613 Sayılı Kanunla Ulaştırma Bakanlığına bağlanarak teşkilatlanmasını tamamlayan PTT İşletmesi, posta alanında gelişmesini sürdürmesine rağmen 1940 yılından itibaren telefonun yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla telgraf alanında gelişme hızını azaltarak sürdürür. Demokrat Parti döneminde ise eski hantal yapısından kurtularak modern bir yapıya kavuşan PTT teşkilatının, bilhassa teknik yatırım alanlarına hız verilerek telekomünikasyonun gelişme sürecinde ilerlemeler kaydetmesiyle, Cumhuriyetin ilk yıllarına kıyasla haberleşmenin hemen her alanındaki gelişme seyri daha iyi bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haberleşme, Posta, Telgraf, Telefon, PTT.

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, nyurtoglu@kastamonu.edu.tr

AN IMPORTANT ORGANIZATION OF THE COMMUNICATION SECTOR: THE POST, TELEGRAPH AND TELEPHONE (PTT) ORGANIZATION FROM THE WAR OF INDEPENDENCE PERIOD UNTIL 1960 (1920-1960)

ABSTRACT

This study dwells on the development and national contributions of the PTT organization, which is an important organization of the Turkish communication sector, starting from 1920, when the Grand National Assembly of Turkey was founded and the War of Independence was being maintained, until 1960 covering a total of 40 years. All kinds of activities and practices of PTT starting from the War of Independence until 1960 were addressed in three categories: post and communication during the 1920-1923 War of Independence, the development of PTT in the 1923-1950 Republican period, and the developments in PTT during the 1950-1960 Democrat Party period. In these three sections, activities of PTT and its contributions to the country were revealed based on numerical data. The gaps in the literature regarding the research topic were filled by using primary sources. While handling the topic, the developments that took place in the communication field in Turkey and worldwide in that period were also taken into account. Evaluations were made in the light of these developments. The results obtained at the end of the study are as follows: From 1920 on, a set of legal arrangements were made and various steps were taken according to the communication-related needs of the period following the foundation of the Grand National Assembly of Turkey, which gave birth to the General Directorate of Post and Telegraph Organization. The War of Independence was won as the organization was put into action. PTT completed its organization process as it was affiliated to the Ministry of Transport with the law no. 3613 in the Republican period. Though it maintained its development in the field of post, it kept its development pace in telegraph at minimum due to the wide use of telephone as of 1940. During the Democrat Party period, it threw off its old cumbersome structure and adopted a modern dimension. Paying specific attention to technical investments, the PTT organization made progress and experienced a better course of development in almost all kinds of communication compared to the early Republican period.

Key Words: Communication, Post, Telegraph, Telephone, PTT.

GİRİŞ

Tarih boyunca duygu ve düşüncelerini konuşarak karşısındakilere aktaran insanoğlu haberleşme ihtiyacını gidermek için birçok yol ve yöntemle başvurmuştur. Görsel işaretlerden ateş, duman, ışık, ayna, akustik işaretlerden davul, boru, ısıklık çalma yöntemleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir¹.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle kırmızı kübbeli, uzun kara kavuklu Osmanlı Tatarları İstanbul'da yozlaşma içerisinde bulunan Bizans postasının yerini almıştır. Anadolu yaylalarında Tuna kıyılarında, Çaldıran ve Kosova ovalarında mücadele eden muzaffer Türk komutanları kazandıkları zaferleri bu tatarlarla ülkenin dört bir tarafına duyurabilmişlerdir².

Osmanlı Devleti'nde Avrupa usulüne göre ilk posta teşkilatının oluşturulma teşebbüsü II. Mahmut'un 1832 tarihli bir Hatt-ı Hümayûn ile bu konudaki görüş ve taleplerini Sadrazam Reşit Mehmet Paşa'ya bildirmesi ile ortaya çıkmıştır³. Ancak ulaştırma yollarının gidiş geliş uygun olmaması ve güvenliğin yeterince sağlanamaması nedeniyle bu Hatt-ı Hümayun'dan kısa sürede istifade edilememiştir⁴.

Ülkemizde 23 Ekim 1840 tarihinde Posta Nezaretinin kuruluşunun ardından ilk postane İstanbul'un Eminönü semtinde bulunan Yeni Cami avlusundaki Cizyehane dairesinde Postahane-i Âmire adıyla açılmıştır. Posta Nezareti ve İstanbul Postahanesini içinde barındıran Postahane-i Âmire binasının posta merkezi seçilmesinin başlıca nedeni şehrin ortasında bulunması, ticaret merkezlerine ve sahile yakın olmasıdır. Çünkü posta ticaretle yakından ilgilidir ve deniz postacılığı için sahile yakın bir yer seçilmesi gerekir. Postahane-i Âmire vakıflara ait ahşap yapılı bir durumdadır. Aynı arsa üzerinde postahane adıyla bilinen ve 1927 yılında İş Bankasına dönüştürülen kâgir bina Postahane-i Âmire'nin faaliyete geçmesinden sonra (1889-1890) yıllarında yapılmıştır⁵.

1 Nejdett Köktürk, "Milletlerarası Haberleşme", **İktisadi Yürüyüş**, C 9, S 211, Yıl 9, 19 Kasım 1948, s. 6; John Bear, **Haberleşme**, Çeviren Erol Erduran Remzi Kitabevi, İkinci Basım, İstanbul 1977, s. 8; PTT Genel Müdürlüğü, **Geçmişten Günümüze Posta**, Cem Web Ofset Sanayi, Ankara 2007, s. 5; Yurda Güven Bezaz, **Geçmişten Günümüze Haberleşme ve PTT Tarihi**, Türkiye Haber-İş Sendikası Yayınları, Ankara 2006, s. 3-5.

2 Şekip Eskin, **Türk Posta Tarihi**, Ulusal Matbaa, Ankara 1942, s. 12-13.

3 Bu Hatt-ı Hümayun'un içeriğiyle ilgili bk.: M. Şakir Ülkütaşır, "İlk Posta Teşkilatımız Nasıl Kuruldu", **Hayat Tarih Mecmuası**, C 1, S 3, Yıl 3, Nisan 1967, s. 70.

4 Eskin, **a.g.e.**, s. 14.

5 Eskin, **a.g.e.**, s. 16-17; Ülkütaşır, **a.g.m.**, s. 71-72.

Daha önceleri Tatar, Ulak ve Saî adı verilen adamlarla menzilden menzile nakledilmek suretiyle işleyen devlet postaları (1840-1842) ve (1852-1857) yılları arasında iltizam usulüne verilmiştir⁶. 1858 yılında posta işletmek üzere hükümetçe Gemlik ve Sürat adında iki de vapur satın alınmıştır⁷.

Anadolu postaları Yeni Cami'den başlayarak Haydarpaşa'ya ve oradan şimendiferle İzmit'e ve sonra da beygirlerle ülke içerisine sevk edilmiştir. Postanın Anadolu'dan sonraki son hududu ise 460 saat ve 2300 kilometre mesafedeki Bağdat şehridir⁸. Osmanlı Devleti'nde hazırlanan nizamnameye göre ilk posta sınıfına giren meta yalnız mektup, gazete ve matbu evrak naklini ihtiva ederse de bir süre sonra para ile bazı hafif eşya da bu sınıfa dâhil edilmiştir⁹.

21 Eylül 1871 tarihinde Posta Nezareti ile birleşinceye kadar, sadarete bağlı bir müdürlük olarak kalan Telgraf İdaresi ise bu tarihten sonra Posta ve Telgraf Nezareti adı altında Dâhiliye Nezaretine bağlanmıştır¹⁰. Bu yapılanmadan itibaren Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak kullanılmaya başlayan telgraf ve telgrafçılık Cumhuriyet dönemine kadar teknik yöntemler gözetilmeyerek yapılan hatların nakillerine bağlanan mors postalarından ibaret basit bir seviyededir¹¹.

Bu çalışmada haberleşme sektörünün önemli bir teşekkülü olan PTT İşletmesinin Büyük Millet Meclisinin teşkil edildiği ve Millî Mücadele'nin yürütüldüğü 1920 yılından başlayarak 1960 yılına kadar olan 40 yıllık dönemde gelişim süreci ile ülkeye sağladığı katkılar ele alınmıştır.

6 "Postanın Tarihi-I", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziren 1941, s. 40; Eskin, **a.g.e.**, s. 16-20; Emeviler, Abbasiler ve Mısır'da kurulan devletlerin posta teşkilatı ile Avrupa'da yapılan posta kongreleri hakkında bilgi almak için bk.: "Postanın Tarihi-II", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 39, Yıl 2, 16 Temmuz 1941, s. 8.

7 "Postanın Tarihi-V", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 42, Yıl 2, 9 Eylül 1941, s. 25; Eskin, **a.g.e.**, s. 21.

8 Sakin Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", **PTT Dergisi**, S 10, Yıl 1, Mart 1939, s. 20.

9 "Postanın Tarihi-III", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 40, Yıl 2, 1 Ağustos 1941, s. 16; Postanın Tarihi-IV", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 41, Yıl 2, 20 Ağustos 1941, s. 27; Buyan, **a.g.m.**, s. 20; Eskin, **a.g.e.**, s. 18.

10 Ülkütaşır, **a.g.m.**, s. 72.

11 "Muhaberat, Telgraf-Telsiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, 1 Haziran 1941, s. 41.

I. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE POSTA VE HABERLEŞME (1920-1923)

A. Millî Mücadele Yıllarında Büyük Millet Meclisi Tarafından Posta ve Haberleşme İle İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler

23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisinin açılmasından hemen sonra Bakanların seçilip görev taksimatı yapılmasıyla birlikte ülkede *Posta ve Telgraf Bürosu* Dâhiliye Vekâletine bağlanarak, 20 Mayıs 1920'de İzmit Milletvekili Sırrı Bey, *Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesine* atanır. Bu dönemde Büyük Millet Meclisi bahçesinde ayrıca *Büyük Millet Meclisi Hükümeti Posta ve Telgraf Merkezi* adıyla da bir haberleşme merkezi oluşturulur¹².

İstanbul Hükümeti ile resmi muhaberenin kesilmesi hakkındaki 6 Mayıs 1920 tarihli Meclis tarafından yürürlüğe konulan ilk kararname ile Büyük Millet Meclisi Anadolu'da yegâne yetkili merciin kendisi olduğunu göstermek ister¹³. Milletvekillerinin muhaberatının meclisten seçilen üç üye tarafından sansür edilmesi hakkında çıkarılan 4 Haziran 1920 tarih ve 19 Sayılı *Sansür Hakkındaki Karar* da haberleşme alanında kabul edilen ikinci bir yasal düzenlemedir¹⁴.

14 Haziran 1920 tarihli *Telgraf Muhaberatının Mühim ve Müstacel Mevadda Hasrı Hakkındaki Kararname* ile de önemli ve acil telgrafların çekilmesine kolaylık sağlanırken telgraf hatlarının uzun ve gereksiz yazışmalarla meşgul edilmesinin önüne geçilmiştir. 1920 yılının Haziran ayında haberleşme ile ilgili çıkarılan kararnameler bir hayli yekûn tutmuştur. 18 Haziran 1920 tarihli *Ankara Büyük Millet Meclisi Postahanesi ve Ankara Büyük Millet Meclisi Telgrafhanesi İbaresıyla Hak Edilecek Mühürlerin İstimali Hakkında Kararname ile Muhaberat-ı Askeriyede Olduğu Gibi Muhaberat-ı Mülkiyede de Elkap Kullanılmaması Hakkında Kararname* de bunlardan biridir. Bu Kararnameden ikincisi ile askeri ve mülki yazışmalar da sadelik ve açıklık temin edilir. 16 Ağustos 1920 tarihli *Sansür Talimatnamesine Müzeyyel Kararname* ile sansür müfettişleri Posta İdaresine bağlanmış dâhili posta ve telgraf haberleşmesinin özel ve ticari olan kısmı için sansür kaldırılmıştır. 19 Ağustos 1920 tarihinde çıkarılan *Devairde Kullanılan Pulların Tevhidi Hakkında Kararname* ile dairelerde kullanılan pullarda birlik sağlanması amaçlanırken, 22

12 Şekip Eskin, **a.g.e.**, s. 34, 52; PTT Genel Müdürlüğü, **İstiklal Harbimizde PTT**, PTT Yayınları, Ankara 2009, s. 228-229.

13 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 238.

14 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 04.06.1336, s. 415.

Eylül 1920 tarihinde 8 madde halinde çıkarılan *Telgraf ve Telefon Muhaberatı Hakkındaki Kararname* ile de sınırlı telgraf hatlarımızın gereksiz bir şekilde meşgul edilmesinin önüne geçilerek ülkenin önemli meselelerinde telgrafın rahatlıkla kullanılması yoluna gidilir. 3 Ekim 1920'de yürürlüğe giren *Bilfiil İfayı Hizmet Eden Posta Mütahhitleri ile Sürücülerin Hizmet-i Askeriyelerinin Tecili Hakkındaki Kararname* ile askerlik hizmeti gelmiş posta görevlilerinin meslekte çalışma sürelerinin askerlik görevlerinin tecili (sonraya bırakma) yürürlüğe konarak, posta teşkilatının istikrarlı bir şekilde işleyip işlerinin aksamaması temin edilir. 28 Ekim 1920 tarihinde kabul edilen *Sansür Talimatnamesi* ile sahilde ve kara hudutları içerisinde kurulacak sansür merkezleri vasıtasıyla mektupların sansürden geçirilmesine karar verilir. Bu sayede zararlı muhaberenin kontrol altına alınmasına çalışılır. Yine 12/13 Kasım 1920 tarihinde çıkarılan *Salahiyettar Makamat Tarafından Kendilerine Şifre Tevdi Olunan Memurinden Maada Her Kimde Hususi veya Resmi Şifre Bulunursa Casus Töhmüt İle İstiklal Mahkemelerine Verilebilecekleri Hakkında Kararname* ile de yetkili makamlar dışında yapılabilecek gizli haberleşmelerin önüne geçilmek istenir¹⁵.

Büyük Millet Meclisi, Millî Mücadele yıllarının hassasiyetinden kaynaklanan ihtiyaç üzerine haberleşme alanında birçok yeni kanuni düzenlemeyi yaparak yürürlüğe koymuştur. Bu kanunlardan 28 Kasım 1920 ve 61 Sayılı *Kıymeti Mukaddereli Mekâtîp ve Posta Paketlerinin Ücurat-ı Teminiyesinin Tezyidi Hakkında Kanun* ile kıymetli mektup ile posta paketlerinden alınan ücretlerin % 1 oranında artırılması uygun hale getirilmiştir¹⁶. Ayrıca 2 Aralık 1920 tarihinde çıkarılan 77 Sayılı *Sansür Vaz'ı Hakkındaki Karar* ile Amasya, Tokat, Çorum, Kırşehir, Samsun sancakları içerisinde mebusların haberleşmesi dışındaki haberleşmelere sansür konulmuştur¹⁷.

Büyük Millet Meclisi, 3 Şubat 1921 tarihinde yürürlüğe koyduğu 89 Sayılı *Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi Bütçesine Zamaım İcrasına Dair Kanun* ile Posta Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesinin 1920 senesi bütçesine eşya ve kırtasiye de kullanılmak üzere 45 bin liralık bir ilave ödenek tahsis eder¹⁸.

15 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 238-240; TBMM'nin 1920 yılında çıkardığı bu Kararnamelerin metinleri için İstiklal Harbimizde PTT adlı kitabın 433-441 sayfalarına bakılabilir.

16 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 28.11.1336, s. 65; **Resmi Gazete**, S No: 9, 4 Nisan 1337.

17 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 02.12.1336, s. 430.

18 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 03.02.1337, s. 95; **Resmi Gazete**, S No: 5, 7 Mart 1337.

23 Şubat 1921 ve 100 Sayılı *Posta ve Telgraf Memurlarının Maaşları Hakkında Karar* ile de çalışanların asgari maaşının 800 kuruş olması tespit edilir¹⁹. 24 Mart 1921 tarihli *Telgraf Muhaberatının Mühim ve Müstacel Mevadda Hasrı ve Kısa Yazılması Hakkındaki Kararname* ile telgraf haberleşmesinin kısa yazılması, askeri ve önemli haberleşmelerin dışındaki muhaberenin mutlaka posta ile yapılması belirlenir²⁰.

Meclis 28 Şubat 1921 tarih ve 103 Sayılı *1336 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu* ile (1920 Genel Bütçe Kanunu) genel bütçeye dâhil 24 dairenin bütçe giderlerini düzenlediğinde 63.018.354 lira olarak belirlenen toplam bütçe giderlerinin 1.427.898 lirasını Posta Telgraf Umum Müdürlüğü tahsis etmiştir²¹. Bu rakam toplam bütçenin aynı zamanda % 4.313'üne tekabül eder. Savaş döneminde Posta Telgraf Umum Müdürlüğüne Bayındırlık, Millî Eğitim, Dış İşleri, Sağlık ve Ekonomi Bakanlıklarından daha fazla ödenek ayrılması Büyük Millet Meclisinin posta ve telgraf işlerine ne derece önem verdiğini gösterir.

TBMM, savaş döneminde haberleşmeye verdiği önemi bu alanla ilgili kanun ve kararları çıkarmaya devam etmesiyle gösterir. Bu kararlardan biri de 17.05.1921 tarih ve 125 Nolu *Posta Pulları Hakkındaki Karar*'dır. Bu kararla üzerinde Millî Mücadele Hatırası ibaresi yazılı İstanbul, İzmir, Balıkesir, Bursa, Adana ve sair işgal edilmiş yerlerin fotoğraflarını ihtiva eden posta pullarının oluşturulması istenir²². TBMM tarafından 30 Mayıs 1921 tarihinde kabul edilen *127 Sayılı Posta ve Telgraf Ücretlerinin Tezyidi* (artırılması) *Hakkındaki Kanun* ile adi mektupların, matbu evrakların, mecmuaların ve açık haberleşme evraklarının posta ağırlıklarına göre fiyatları artırılır²³. 24 Aralık 1921 tarihinde kabul edilen *Posta Müdüriyet-i Umumiyesi Bütçesine Zamaim İcrası Hakkında Kanun* ile Anadolu'da büyük ve sabit bir Telsiz-Telgraf İstasyonunun kurulabilmesi için Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi bütçesine 100 bin lira ilave edilir²⁴.

19 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 21.02.1337, s. 436.

20 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 444-446.

21 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 28.02.1337, s. 111; **Resmi Gazete**, S No: 12, 25 Nisan 1337.

22 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 17.05.1337, s. 442.

23 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 30.05.1337, s. 142; **Resmi Gazete**, S No: 17, 6 Haziran 1337.

24 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 24.12.1337, s. 203; TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 15, 133. İctima, 24.12.1337, s. 228.

23 Ocak 1922 yılında yürürlüğe giren 185 Sayılı *1337 Senesi Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi Bütçesine Kırk Bir Lira Tahsisat-ı Munzamma İtasına* (ek bütçe verilmesine) *Dair Kanun* ile PTT bütçesine 40.000 lira ilave edilir²⁵. Aynı tarihte yürürlüğe konan 186 Sayılı *Anadolu ile Dâhili İttihat Memaliki Ecnebiye Arasında Müteati Posta Müresalâtının Tezyidi Ücüratına Dair Kanun* ile de Anadolu'nun posta ücretleri ile Avrupa devletlerinin posta ücretleri eşitlenmeye çalışılır²⁶.

B. Millî Mücadele Döneminde Posta ve Haberleşme Alanında Yapılan Diğer Çalışmalar

Millî Mücadele döneminde posta ve haberleşme ile ilgili farklı icraatların da uygulanmaya konduğu bilinir. Telgraf haberleşmesinin istikrarlı biçimde yürütülmesi bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasında önemli bir ölçüt olduğu için öncelikle halledilmesi gereken sorun, yeni aktarma istasyonlarıyla İstanbul'a çekilen hatların Ankara'ya yönlendirilmesinin sağlanmasıdır. Bu dönemin ülkede izlenen yurt içi telgraf güzergâhı sahillerden başlayarak başkente doğru uzanır. Konya ili haberleşme hatları önce Adana'ya iner sahili takip ederek İstanbul'a ulaşır. İç Anadolu ağı ise Sivas-Ankara-Geyve yolunu izler. Arap vilayetleri Halep-Beyrut-Konya-Adana hattından İstanbul'a varır²⁷. Bu durum karşısında örneğin Bursa, İzmir veya herhangi bir vilayet Van ile telgraf haberleşmesine teşebbüs etmişse önce İstanbul'a oradan Sivas, Diyarbakır üzerinden Van'a uzanabilir²⁸. Konya-Ankara arasında hat bulunmadığından hükümet Ankara-Konya hattını teşkil ederek Adana üzerinden doğrudan Akdeniz'e inmeye çalışır²⁹.

Yunanlıların ileri harekâtıyla Afyon, Bilecik, Geyve ve Eskişehir hatlarının düşman eline geçmesi haberleşmede sorunlar yaşanmasına neden olur. Muş ve Bitlis gibi Doğu vilayetlerinde seferberlik yıllarından kalma tellerin ihtiyacı bu-

25 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 23.01.1338, s. 212.

26 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 23.01.1338, s. 213.

27 Bu hatların durumu ile ilgili TBMM'de yapılan müzakereler için bk.: TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 125-126; Rıdvan Akın, "TBMM'nin İlk Bütçe Yasası:1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu", **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, S 2, Yıl 1/2002, s. 22.

28 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 1, C 8, 154. İçtima, 21.02.1337, s. 342.

29 Bu hattın oluşturulması ile ilgili TBMM'de yapılan müzakereler için bk.: TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 125; Akın, a.g.m., s. 22-23.

lunan yerlere naklinin Avrupa'dan getirilmesinden dört kat daha pahalıya mal olacağı hesaplandığından bu teller Van Bitlis tarafına çekilen 400 km'lik yerel tel ihtiyacını gidermede ve mahalli ihtiyaçları karşılamada kullanılmıştır³⁰.

Ülkede telgraf şebekesinin köhne olması ve ihtiyaca cevap verememesi nedeniyle haberleşmede sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunları aşmada ve haber akışını sağlıklı bir şekilde yürütebilmede 2.000 km telgraf teline ihtiyaç duyulduğundan 1921 yılında Avrupa'ya 1500 km'ye yakın tel (150 bin kg) ile 70.000 fincan ısmarlanır³¹. Ancak bu sıralarda bir kısım yerleşim yerlerinin Yunanlıların eline geçmesi ile haberleşmede yaşanan sorunlar üzerine Ankara-Adana-Konya hattına öncelik verilerek bu hattın aktif hale getirilmesi için çalışmalara başlanır. İlk etapta 310.980 kg galvanizli tel ile 49.200 adet fincanın alınması için 1921 yılının bütçesine 185 Sayılı Kanunla 40 bin liralık ödenek tahsis edilir³². Ayrıca Ankara Hükümeti uluslararası haberleşme için *Posta İttihadı Umumisine* üye olur. Ankara Rejimi temel birim altın frank olarak *Madrid Uluslararası Posta Kongresi ile Roma Mukavelesi Kararlarını* tanıır³³. Hükümet, Posta Telgraf Müdürü Sabri Beyin isteğiyle de posta ücretlerinin düzenlenmesini gündeme taşıyarak 186 Sayılı Kanunu çıkarır³⁴.

Millî Mücadele yıllarında özellikle haberleşmede telgrafta duyulan yoğun ihtiyaç yeni hatların oluşturulmasını zorunlu hale getirirken bu aynı zamanda zorlukların da yaşanmasını beraberinde getirir. Buna rağmen Konya'dan Aksaray'a, Kırşehir'den Koçhisar'a kadar ilkinde 160 ikincisinde 60 km'lik birer hattın yapılandırılması gerçekleştirilerek Sakarya Savaşı'nda yaşanacak olası haberleşme sıkıntıları ortadan kaldırılır. Bu dönemde teşkil edilen posta teşkilatı yardımıyla düşmanın attığı her adım izlendiği gibi istihbarat raporları; şifreli telgraf ve özel kuryelerle gönderilerek Ankara hükümetinin her olup bitenden haberdar edilmesi sağlanır³⁵.

30 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 125; Akın, a.g.m., s. 23.

31 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 122.

32 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 23.01.1338, s. 212; TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 122.

33 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 10, 37. İçtima, 28.05.1337, s. 340; Akın, a.g.m., s. 24.

34 Bu Kanunun ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 23.01.1338, s. 213.

35 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 215.

Atatürk 1 Mart 1922 tarihli TBMM'nin 3. Toplanma Yılı'nın açılış konuşmasında "Dâhiliyeye ait umurdan olmak üzere Posta ve Telgraf idaresinde vücuda getirilen bazı teceddüdât [yenilikler] memnuniyete şayandır."³⁶ diyerek posta teşkilatında yapılan bu yeniliklerden memnuniyetini dile getirir. 1 Mart 1923 tarihli TBMM'nin 4. Toplanma Yılı'nın açılış konuşmasında da telgraf hatlarında yapılacak tadilata değinen Atatürk, telgraf haberleşme şebekelerinde yaz mevsiminde onarıma gidileceğini, merkeze oranla şebekelerinde değişiklik ve tamamlanmaya ihtiyaç duyulan batı illerinde 2000 km'ye yakın yeni bir hattın yapılacağını ve doğu illerinde de ihtiyaca göre bazı değişikliklerin uygulanmaya konularak yeni hatların inşa edileceğini bunun için direk ve diğer gereçlerin alınmaya başlandığını ifade eder³⁷.

Atatürk, aynı şekilde adı geçen illere bağlı ilçe merkezlerinin tamamında ve önemli bucaklarında posta ve telgrafhanelerin kurulacağını ve buralarda posta paket ve kıymetli mektup alıp verme ve havale işlemlerinin gerçekleştirileceğini söyler. Telgraf haberleşmesinin hızlı ve düzenli hale gelmesinde acele haberleşme temin edecek sistemle yeni tip makinaların da devreye konacağını sözlerine ekleyen Atatürk, posta seferlerinin artırılacağını ve doğu illerimizde tam anlamıyla kurulamamış olan sürücülüklerin (postanın naklini yapan kişiler) kurularak seferlere başlanacağını bildirir³⁸.

Telgraf ilminin öğrenilmesini de isteyen Mustafa Kemal Atatürk, bu amaçla gerekli ders araçlarından faydalanılarak telgraf yüksekokulunun canlandırılacağını, şartları elverişli illerin başmüdürlük merkezlerinde dershanelerin açılacağını söyler. Yine Atatürk, İstanbul'da sabit iki telsiz istasyonunun dış görüşmelere açılması ile bu gibi önemli şehirlerde telefon tesisatının kurulması ve telefon görüşmelerinin sağlanabilmesi için çalışılacağını ayrıca sözlerine ilave eder³⁹.

Millî Mücadele yıllarında haberleşme alanında yapılan yasal düzenlemeler ve gerçekleştirilen icraatlar sayesinde Mustafa Kemal Paşa ve birçok vatansever komutanın aralarında şifreli telgraflarla muhabere yapması mümkün hale gelmiştir. İstanbul'un işgal haberini 16 Mart 1920 günü saat 10'da telgraf memuru

36 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 3, C 18, Birinci İçtima, 01.03.1338, s. 3.

37 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 4, C 28, Birinci İçtima, 01.03.1339, s. 5; **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TBMM'de Cumhuriyet Halk Partisi Kurultaylarında, 1906-1938**, Yayına Hazırlayanlar: Ali Sevim vd., Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 484.

38 Aynı Yer.

39 Aynı Yer.

Manastırlı Hamdi Bey vasıtasıyla öğrenen Mustafa Kemal Paşa, bu sayede gerekli tedbirleri zamanında ve tez elden alarak uygulama fırsatı bulmuştur⁴⁰. Yine telgraf haberleşme vasıtaları sayesinde işgalci güçlerden Batı Anadolu'da Yunanlılar, Doğu Anadolu'da Ermeniler, Urfa, Maraş, Antep ve Adana'da Fransızlar, Antalya ile Konya yöresinde İtalyanlar Türk ordusu tarafından yakından takip edilmiştir. Böylece Batı Anadolu'da İngiliz destekli Yunanlılarla İnönü, Sakarya ve Başkomutanlık Meydan muharebeleri başta olmak üzere birçok savaş ve mücadelelerde başarılı olunmuş, düşmanın ülkeyi terk etmesi ve milletin bağımsızlığının gerçekleştirilmesiyle de ulusal Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır.

II. CUMHURİYET DÖNEMİNDE POSTA TELGRAF VE TELEFONUN (PTT) GELİŞİMİ (1923-1950)

A. Cumhuriyet Döneminde Posta Örgütünün Gelişimi

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında haberleşme araçlarından olan posta, telgraf ve telefona önem verilerek bu alanda ciddi hamlelere tanıklık edilir. Osmanlı Devleti zamanında bazen bakanlık bazen de genel müdürlük şeklinde idare edilen Posta Telgraf ve Telefon İşletmesi, Cumhuriyetin ilk yıllarında Dâhiliye Vekâletine bağlı Umum Müdürlük olarak faaliyet gösterir. Kurum 23 Mayıs 1933 tarih ve 2208 Sayılı *Posta Telgraf ve Telefon İdaresi Teşkilatı Hakkındaki Kanun*la Nafia Vekâletine (Bayındırlık Bakanlığı), 27 Mayıs 1939 tarih ve 3613 Sayılı *Münakalât Vekâleti Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun*la da Münakalât Vekâletine (Ulaştırma Bakanlığı) bağlanır⁴¹.

Cumhuriyet döneminde posta alanında yapılması icap eden en önemli girişim, bu alanda ihtiyaç duyulan bir posta kanununun çıkarılması yönünde olur.

40 Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, Yayına Hazırlayan, Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2000, s. 345-346; M. Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgalini öğrenmesiyle birlikte aldığı tedbirler için bk.: Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2007, s. 281-295; M. Tayyib Gökbilgin, **Millî Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 373-382; İşgalden bir gün önce Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin önemli simalarından Rauf Orbay'ı Ankara'ya çağırın telgrafı için bk.: Rauf Orbay, **Rauf Orbay'ın Hatıraları 1914-1945**, Yayına Hazırlayan, Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2005, s. 267-268; Rauf Orbay, **Cehennem Değirmeni, Siyasî Hatıralarım**, C 3, Emre Yayınları, İstanbul, 2004, s. 31-32.

41 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 4, C 12, 23.05.1933, s. 365; **Resmi Gazete**, S No: 2415, 31 Mayıs 1933; TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 6, C 20, 27.05.1939, s. 123; **Resmi Gazete**, S No: 4220, 31 Mayıs 1939; Eskin, **a.g.e.**, s. 34.

Posta alanında yapılacak atılımların düzenli bir posta kanunu ile gerçekleştirilebileceğinin farkında olan Hükümet, TBMM’de yapılan görüşmelerin ardından 26 Kasım 1923 tarihinde 376 Sayılı *Posta Kanunu*’nu kabul eder. 57 madde halinde düzenlenen bu kanunla posta idaresinin görev ve yetkileri belirlenir⁴². Posta Kanunu’nun kabul edilmesinden sonra çıkarılan 4 Şubat 1924 tarih ve 406 Sayılı *Telgraf ve Telefon Kanunu* ile birlikte ülke içi ve dışı bütün haberleşme görevi hükümet adına PTT İdaresine verilir⁴³.

20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen 491 Sayılı *Teşkilât-ı Esasiye Kanunu*’nun 81. maddesi ile de postalara verilen evrak, mektup ve her çeşit emanetlerin yetkili yargıç ve mahkeme kararı olmadıkça açılmayacağı, telgraf ve telefon ile yapılan haberleşmelerin gizliliğinin ihlâl edilemeyeceği tespit edilerek haberleşme mahremiyetinin korunmasına özen gösterilmesi esası kabul edilmiştir⁴⁴.

Atatürk döneminde postaların daha verimli çalışması için zaman zaman dış ülkelerden yabancı uzmanlar getirtilerek görüşlerinden yararlanılmıştır. Bunlardan Leipzig Posta Müdürü Krauzer, 1924 yılında ülkemize gelerek posta alanında bazı düzenlemelere gitmiştir. Mösyö Krauzer, resmi ve gayri resmi taahhütlü mektuplarla, bunların iade il muhaberelerinin, havalelerinin, lokal merkezler arasındaki ihbarnamelerin taahhüt listesine kayıt edilerek sevk edilmelerinin gecikmelere neden olduğunu fark etmiştir. Ayrıca bu metot sayıca fazla memur çalıştırmayı zaruri hale getirdiğinden teşkilatın maddi olarak zarar edeceğini düşünmüştür. Bu yüzden merkezler arasındaki mektupların ihbariyelere topyekûn adeden kayıt ve sevk edilmesini talep etmiştir. Neticede 20 Mayıs 1925 tarihinde çıkarılan 170/232 sayılı genelge ile başlanan topyekûn kayıt ve sevk muameleleri işlemi, 23 Ekim 1927 tarihine kadar sürmüştür. Zararın artması ve sorumluların tespit edilememesi gibi nedenlerle yeniden kayıtlı sevk usulüne dönmüştür. Krauzer’den sonra Alman Posta Başmüdürü Karl Orth, aynı dairenin Posta Müfettişi Boldow ve Telgraf Kısım Amiri Mayer postada yenilik yapmak maksadıyla 1929 yılında ülkemize gelen diğer bazı uzmanlar arasında yer alır. Bu kişiler Konya, Pozantı, Adana, Tarsus, Mersin, Antalya, İzmir, Afyon, Kütahya, Eskişehir,

42 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 26.11.1923, s. 145-152; Posta Kanunu’nun TBMM’deki müzakereleri için bk.; TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Toplantı: 1, C 3, 58. Birleşim, 26 Teşrinisani 1339, s. 616-621; Posta kavramı ve postanın hukuku amme sahasındaki yeri hakkındaki makale ile ilgili bilgi almak için bk.; E. Sabri Arserim, “Posta Nedir? Hukuku Amme Sahasındaki Yeri”, **PTT Dergisi**, S 1, Yıl 1, Haziran 1938, s. 21-23.

43 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 04.02.1340, s. 199-205.

44 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 20.04.1340, s. 370; Hamdi Tanç, “PTT’de Sır Masuniyeti”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 42.

Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Samsun ve İstanbul gibi il ve ilçelerde üç ay süre ile incelemelerde bulunarak yaptıkları gözlemlerini *Alman lâyihası* adıyla rapor haline getirmişlerdir. Adı geçen rapor TBMM'de uzmanlardan oluşan özel bir encümen tarafından incelenerek eser haline getirilmiştir. Bu eserin tavsiye ettiği esaslardan bir kısmı ilerleyen süreçte uygulama alanına konulmuştur⁴⁵.

Hazırlanan bu raporlarla yurt içi posta işlerine önem veren Cumhuriyet Hükümetleri, yurt dışı posta taşımacılığının yürütülmesi için 1926 yılında Air France, Aero Espresso İtaliana ve 1930 yılında Lufthansa hava ulaşımı şirketleriyle anlaşmalar yaparak İstanbul-Paris, İstanbul-Roma ve İstanbul-Berlin arasında karşılıklı hava posta seferlerini başlatır. Ancak 1933 yılında Lufthansa 1935'de Air France ve 1936'da Aero Espresso İtaliana şirketleri faaliyetlerine ara verir. Buna rağmen Lufthansa ile 1 Haziran 1939 ve L.A.R.E.S. Romen şirketleriyle 17 Temmuz 1939'da yapılan genel sözleşme gereği İstanbul-Belgrad-Budapeşte-Viyana-Berlin ve İstanbul-Bükreş arasında uçak seferleri düzenlenerek II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı olan 1939 yılına kadar devam eder⁴⁶.

Türkiye'nin yurt dışına posta sevkinin geliştirilmesi yönünde yabancı şirketlerle yaptığı anlaşmaların yanı sıra Balkan ülkeleriyle de posta hizmetlerinin yürütülmesi konusunda bir araya geldiği görülür. 1932 yılında İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Balkan ülkeleri Balkan Posta Birliği kurulması için karar alır. Akabinde de Türkiye ile Yunan Posta İdaresi 1 Şubat 1933 tarihinde yaptıkları bir anlaşma ile iki ülke arasında indirimli posta ücret tarifelerini başlatırlar. 1935 yılında Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'dan oluşan Balkan ülkeleri Belgrad'ta yaptıkları bir başka toplantıda *Balkan Posta ve Telekomünikasyon Birliği* adıyla bir birlik teşkil ederler. Bu Birliğin, ülkeler arasındaki münasebetlerde indirilmiş fiyat tarifelerinin uygulanması, transit ücretlerinde tenzilatla gidilmesi, servise ait telgrafların ücretsiz çekilmesi ve müşterek konularda pul çıkarılması yolunda aldığı kararlar 1 Ocak 1936 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1940 yılına kadar Çekoslovakya'nın da aralarına katıldığı Balkan ülkeleri birkaç kez bir araya gelerek posta konusunda iş birliğine gitmelerine rağmen gerek II. Dünya Savaşı'nın olumsuz koşulları gerekse ülkeler arasında yapılan işgaller yüzünden bu girişimler sekteye uğrar⁴⁷.

45 Eskin, **a.g.e.**, s. 34, 48; PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 243-244.

46 "Postanın Tarihi-VI", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 44, Yıl 2, 1 Teşrinievvel 1941, s. 15; Eskin, **a.g.e.**, s. 40-41.

47 Eskin, **a.g.e.**, s. 51-52.

Türkiye bir yandan Balkan ülkeleri ile posta münasebetleri konusunda iş birliğine giderken öte yandan yurt içinde taşınan postalardan alınacak ücretleri 1935 yılında çıkarılan bir kanunla tespit eder. 18 Mayıs 1935 tarih ve 2721 Sayılı 376 Numara ve 26.11.1339 Tarihli *Posta Kanununa Müzeyyel Kanun*'un birinci maddesi gereğince posta idaresinin yapmış olduğu işlerden dolayı alınacak ücretler, Bayındırlık Bakanlığınca düzenlenen ve Bakanlar Kurulu'na onaylanan tarifeyle göre belirlenir. Bu Kanunun 2, 3, 4, 5 ve 6. maddeleri ile de çeşitli bütçelerle idare edilen daireler, belediyeler veya devlet kurumlarına yapılan posta hizmetlerinin karşılığında ödenen ücretler değişmiştir⁴⁸.

10 Haziran 1935 tarihinde çıkarılan 2772 Sayılı *Posta, Telgraf ve Telefon Memurları Kanunu* ile PTT İdaresi'nin memur olabilmek şartları, tayin ve terfileri, çalışma saatleri, emeklilik durumları ve cezaları, tespit edilmiştir⁴⁹.

2772 Sayılı Kanunla memurların özlük haklarını belirli bir düzene kavuşturan teşkilat, 14 Haziran 1935 tarihinde kabul edilen 2822 Sayılı *Posta Telgraf ve Telefon İdaresi Teşkilat ve Vazifelerine Ait Kanun* ile başmüdürlüklerini kaldırarak yerine doğrudan Genel Müdürlüğe bağlı vilayet müdürlüklerini teşkil eder⁵⁰. Böylece önceden başmüdürlük merkezi olan Edirne, İstanbul, Bursa, Ankara, Adana, Konya, Kastamonu, Sivas, Trabzon, Erzurum, İzmir, Diyarbakır, Van illeriyle bunların dışında yapılandırılan Zonguldak, İskenderun, Mersin, Galata ve Beyoğlu merkezlerinin yönetimi birer muavine diğer merkezlerin idaresi ise birer şefe verilir⁵¹.

TBMM'nin 1 Kasım 1936 tarihli 2. Toplanma Yılı'nın açılış konuşmasında telefon şebekesinin ülke içinde genişlemekte olmasını takdir ve teşvik eden Ata-

48 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 18.05.1935, s. 141; **Resmi Gazete**, S No: 3014, 28 Mayıs 1935; 376 Sayılı Posta Kanununun 53. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun'un ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 17, 01.02.1937, s. 169; **Resmi Gazete**, S No: 3530, 10 Şubat 1937; 2721 Sayılı Kanun gereğince resmi dairelerden alınmakta olan posta ve telgraf ücretlerinin masraf bütçelerine eksik tahsisat konulması yüzünden tahsil edilemediğine dair Ulaştırma Bakanlığında alınan yazı ve diğer bakanlıkların bu konu ile ilgili borçları için bk.: **BCA**, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 159-Dosya No: 118-Sıra No: 6.

49 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 10.06.1935, s. 555-558; **Resmi Gazete**, S No: 3031, 18 Haziran 1935.

50 2822 Sayılı Kanunun ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 14.06.1935, s. 720- 729; **Resmi Gazete**, S No: 3037, 25 Haziran 1935.

51 Eskin, **a.g.e.**, s. 57.

türk, yakın bir zamanda iyi bir radyo merkezine kavuşulacağı beklentisi içerisinde yer almıştır⁵². Bir yıl sonra TBMM'nin 3. Toplanma yılının açılışında yaptığı konuşmasında PTT işlerinde esaslı bir gelişme olmasına rağmen şehirlerarası telefon görüşme işinin öncelikle halledilmesine çalışıldığını söyleyen Atatürk, Ankara'da yeni bir radyo istasyonunun inşasına başlanmasından duyduğu memnuniyetini ayrıca dile getirmiştir⁵³.

Cumhurbaşkanı Atatürk gibi Başbakan Celal Bayar da PTT işlerine önem verilmesi ile ilgili sözleriyle dikkat çeker. Bayar 8 Kasım 1937 tarihinde okuduğu 1. Hükümet Programında posta telefon ve telgraf işlerinin rasyonel bir şekilde yürütülmesi için yapılan çalışmalara hız verildiğine temas ederek bu çalışmaları, şehirlerarası telefon tesisatının tamamlanması, askeri ve idari yönden önemli yerlerde telsiz istasyonlarının tesis edilmesi şeklinde sıralar⁵⁴.

16 Ocak 1939 tarih ve 3560 Sayılı *Adli Evrakın Posta, Telefon ve Telgraf İdaresi Vasıtası ile Tebliğine Dair Kanun*'a dayanılarak da 1 Ocak 1940 tarihinden itibaren köylülere ait mektupların atlı dağıtıcılar aracılığıyla ulaştırılmasına karar verilir⁵⁵. 5 Şubat 1941 tarihinden sonra yürürlüğe konan yeni bir uygulama ile mektupların köylere kadar gönderilerek sahiplerine ulaştırılmasına ve köylüler tarafından dağıtıcılara verilecek mektuplara da pul yapıştırılarak alınıp merkeze getirilmesine başlanır⁵⁶. 10 Nisan 1941 tarihinden itibaren köylülere ait taahhütlü mektupların da benzer şekilde taşınması ve dağıtılması, 26 Haziran 1941 tarihinden sonra da havale ve koli kabulü uygulamasına geçilir⁵⁷. Deneme mahiye-

52 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 2, C 13, 1. Birleşim, 01.11.1936, s. 5.

53 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 3, C 20, 1. Birleşim, 01.11.1937, s. 6.

54 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 3, C 20, 3. Birleşim, 08.11.1937, s. 30; İsmail Arar, **Hükümet Programları, 1920-1965**, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 105; Dönemin Ulaştırma Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'nın posta teşkilatının görevleri hakkında verdiği bilgiler için bk.: Cevdet Kerim İncedayı, "Münakalat Vekâletinin Politikası", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 2-3.

55 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 19, 16.01.1939, s. 100-101; **Resmi Gazete**, S No: 4117, 21 Ocak 1939; PTT merkezlerindeki köy kutularının zamanında açılıp mektupların köylere verilmediği ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğinden vali ve CHP başkanlıklarına yazılan 18.08.1938 tarih ve 5/1243 Sayılı yazının ayrıntısı için bk.: **BCA**, Fon No: 490 1 0 0-Kutu No: 4-Dosya No: 18-Sıra No: 14.

56 "Postanın Tarihi-VI", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 44, Yıl 2, 1 Teşrinievvel 1941, s. 15; Eskin, **a.g.e.**, s. 46.

57 "Postanın Tarihi-VI", **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 44, Yıl 2, 1 Teşrinievvel 1941, s. 15; Eskin, **a.g.e.**, s. 46.

tinde olmak üzere 1 Eylül 1941 tarihinden itibaren İstanbul, Ankara ve İzmir'de sekiz liraya, 3 Temmuz 1942 tarihinden itibaren de 25 liraya kadar olan havaleler ikametgâhlarda ödenmeye başlar. 14 Ağustos 1941 tarihinden sonra bütün merkezlerde 8 liraya kadar değerli mektup ve kolilerin adreslere teslimi uygulamasına geçilir. Böylece bir asırlık geçmişe sahip olan PTT İdaresi, Cumhuriyet döneminin önemli başarıları arasında yer alan köy postaları ve ikametgâhlara havale ödeme ve değerli koli ve mektup dağıtımını konusunu bu vesileyle halleder⁵⁸. Ayrıca Ankara ilinden başlayarak diğer illere yayılmak üzere posta taşımacılığının motorlu araçlarla yapılması kararlaştırılır⁵⁹.

PTT İdaresi, 1941 yılı itibariyle 66 bölge başmüdürlüğü, telefon başmüdürlüğü ve müdürlükleri ile 1.306 posta telgraf merkezi ve şubelerinde 5.400'ü memur, 4587'si müvezzi (dağıtıcı) ve bakıcı, 1733'ü farklı görevlerde çalışan müstahdem, 577'si geçici memur, 150'si ücretli memur, 264'ü stajyer ve 33'ü de geçici müvezzi ve bakıcı olmak üzere toplam 12.744 personeliyle bu hizmetleri yerine getirir⁶⁰.

Türkiye'de posta sevkiyatı nakil araçları ile yapıldığından bu araçlar ile menzil hanelerin postacılıkta ayrı bir yeri ve önemi vardır. Ülkede 1926 ile 1940 yılları arasında posta taşımacılığında, posta vagonu, kumpanyaların tahsis ettiği vagon, motorlu ve motorsuz araçlar, araba, beygir ve sürücülerin kullanıldığı görülür.

TABLO 1'de 1926 yılı ile 1940 yılları arasında posta nakil vasıtaları hakkındaki bilgi verilmiştir.

58 Eskin, **a.g.e.**, s. 46.

59 Rüçhan Akıncı, "Ulaştırma İşlerimiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 9, S 211, Yıl 9, 19 Kasım 1948, s. 20; "PTT Pavyonundan Röportaj", **İktisadi Yürüyüş**, C 11, S 255-257, Yıl 11, 3 Ağustos 1950, s. 31.

60 İGM, **İstatistik Yıllığı 1942-1943**, Yayın No: 226, Ankara 1944, s. 377; İGM, **Küçük İstatistik Yıllığı 1942-1945**, Yayın No: 253, Ankara 1947, s. 551; İGM, **Türkiye İstatistik Yıllığı 1950**, Yayın No: 328, Ankara 1950, s. 401; Eskin, **a.g.e.**, s. 49.

TABLO: 1 Posta Nakil Vasıtaları (1926-1940)

Yıllar	Posta Vagonu	Kumpanyaların Tahsis Ettiği Vagon	Motorlu ve Motorsuz Araçlar*	Araba	Beygir	Sürücü	Menzilhane
1926	21	-	66	291	664	190	190
1927	16	-	92	287	632	523	179
1928	2	16.5	147	119	255	487	149
1929	6	19.5	169	119	255	487	149
1930	6	19.5	224	89	238	484	238
1931	6	19.5	219	80	234	471	247
1932	6	16.5	206	98	210	466	157
1933	6	28	262	97	204	468	214
1934	6	54	274	110	188	470	182
1935	6	84	350	115	191	503	161
1936	6	84	349	112	196	498	-
1937	6	84	424	130	168	507	-
1938	6	84	547	152	867	507	-
1939	6	64	793	178	789	534	1.068
1940	5	61	715	224	990	530	-

*Otomobil, kamyon, motosiklet, motorbot, bisiklet.

Kaynak: İGM (İstatistik Genel Müdürlüğü), **İstatistik Yıllığı 1931-1932**, Yayın No: 21, Ankara 1932, s. 418; İGM, **İstatistik Yıllığı 1932-1933**, Yayın No: 34, Ankara 1933, s. 474; İGM, **İstatistik Yıllığı 1935-1936**, Yayın No: 88, Ankara 1936, s. 460; İGM, **İstatistik Yıllığı 1939-1940**, Yayın No: 154, Ankara 1940, s. 540; İGM, **Küçük İstatistik Yıllığı 1940-1941**, Yayın No: 192, Ankara 1942, s. 309; İGM, **İstatistik Yıllığı 1949**, Yayın No: 303, Ankara 1949, s. 399.

Bu tabloya göre posta işlerinde 1926 yılından 1940 yılına kadar toplamda 110 posta vagonu ile 634.5 adet kumpanyaların tahsis ettiği vagon kullanılmıştır.

1926 yılında 291 olan araba sayısı 67 adet azalmayla 1940 yılında 224'e düşerken, 66 olan otomobil, kamyon, motosiklet, motorbot ve bisikletten oluşan motorlu ve motorsuz araçların sayısı 649 artışla 715'e, 664 olan beygir sayısı 326 artışla 990'a, 190 olan sürücü sayısı 340 artışla 530'a, 190 olan menzilhane⁶¹ sayısı 878 artışla 1068'e yükselmiştir.

61 Osmanlı Devletinde haberleşme amacıyla Anadolu ve Rumeli yolları üzerinde kurulan menzil haneler, ulakların dinlenmeleri, beygir almaları ve konaklamalarının sağlandığı yerler olarak bilinir.

Böylece posta işlerinde kullanılan araba sayılarında % 29 oranında düşüş yaşanırken, motorlu ve motorsuz araç sayılarında % 983, beygir sayılarında % 49, sürücü sayılarında % 178, menzilhane sayılarında % 462 oranında bir artış kaydedilmiştir. 1926 yılından 1940 yılına kadar 14 yıllık süreçte motorlu ve motorsuz araç sayılarında % 983 oranında görülen yüksek artış ve araba sayılarında % 29 oranında azalmaya bakarak posta işlerinde modern araçların daha yaygın olarak kullanılmaya başlandığı sonucuna varılır.

Posta taşımacılığında her türlü evrak ve mektupları nakletmek, telli ve telsiz telgraf vasıtasıyla hızlı ve güvenli bir şekilde haberleşmeyi sağlamak, telefonla doğrudan özel haberleşme ve münasebeti gerçekleştirmek amacıyla teşkil edilen PTT işletmesi, Cumhuriyet döneminde daha da önemli bir kuruluş haline gelir⁶². Cumhuriyet'ten önce 688 olan PTT merkez ve şubeleri sayısı 1948 yılında 2000'e yaklaşır⁶³. 1939 yılında taşınan mektup miktarı 87.000.000 iken bu sayı 1943 yılında 114.000.000' a ulaşır⁶⁴. Ayrıca 1944 yılında açılan lise düzeyinde üç sınıflı yatılı PTT Meslek Okulu ve düzenlenen mesleki kurslar sayesinde PTT personelinin bilgileri ihtiyaç ölçüsünde takviye edilerek artırılmaya çalışılır⁶⁵. Elektrikli telgraf tesislerinin dünyada yaygınlaşmaya başlaması ve posta işlemlerinin genişlemesinden sonra bu alanda hizmet verecek personele bizzat ihtiyaç duyulması memurların mesleki yeterliliklerine önem verilerek yetişmesinde önemli bir kıstas olur⁶⁶.

PTT İdaresinin ülkenin dâhili ve harici muhabere ihtiyacını emniyet içerisinde hızlı ve düzenli hale getirmek ve haberleşme sistemini daha da geliştirerek modern bir yapıya dönüştürmek için hazırladığı sekiz yıllık program (1948-1956) Bakanlar Kurulunca onaylanmıştır. Bu program kapsamında bütün vilayetlerin Ankara, İstanbul ile kendi aralarında haberleşmeyi sağlaması için 16.000 kilometre uzunluğunda telgraf ve telefon hatlarının inşası, muhtelif kanallı telgraf ve telefon cihazlarının tesisi, uluslararası standartlara uygun PTT istasyonları ile binalarının kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca otomatik damga ve pul verme

62 "PTT İdaresi", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 39; Akıncı, a.g.m., s. 20; Ankara, İstanbul ve İzmir otomatik telefon şebekeleri için gerekli 1000 adet otomatik telefon makineleri ihtiyacı için yapılan yazışmalar için bk.: **BCA**, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 159-Dosya No: 120-Sıra No: 8.

63 Akıncı, a.g.m., s. 20.

64 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Toplantı: 2, C 14, 1. Birleşim, 01.11.1944, s. 5.

65 "Münakalat İşlerimiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 6, S 123, Yıl 6, 5 Şubat 1945, s. 7.

66 Hüsnü Sadık Durukal, "PTT Meslek Öğretimi", **İktisadi Yürüyüş**, C 8, S 187, 15 Kasım 1947, s. 10.

makinelerinin tesisi ile yükleme ve boşaltma işlemleri için gerekli posta vagonlarının sağlanması, PTT işletmelerinin yedek parça ihtiyacını temin ve tamir etmek için ihtiyaç duyulan atölyelerin ıslah ve genişletilmesi çalışmaları da bu program çerçevesinde yapılması kararlaştırılan diğer işler arasında yer almıştır. Programın yürürlüğe girmesinin maliyeti 102 milyon lirayı bulacağından bunun 4982 Sayılı Kanunla belirlenen 60 milyon liralık borçlanma yetkisi, 4 Şubat 1948'de yürürlüğe konan 5169 Kanun'la 100 milyon liraya çıkarılarak taksit halinde ödenmesi kararlaştırılmıştır⁶⁷.

Genel Müdürlük, gerek posta işlerinin hızla yürütülmesi gerekse seyyar posta merkezi ihtiyacının giderilmesi amacıyla Çekoslovakya'dan satın aldığı her birinin maliyeti 109.270 lirayı bulan 30 posta vagonundan sekizini ülkemize getirerek hizmete sunmuştur⁶⁸.

PTT yaptığı bu hizmetlere rağmen her yıl bütçesinde önemli miktarlarda açıklar vermiştir. Kurumun 126 milyon liralık bütçesinin 83 milyon lirasının gider 43 milyon lirasının gelir teşkil etmesi yıllık 40 milyon liralık açık vererek zarar etmesine neden olur⁶⁹. Giderlerin yalnız 47 milyon lirası memur ve hizmetli maaşına tahsis edilir. Açığın büyümesinde kurumun kamu yararına yaptığı bazı hizmetlerin etkisi görülür. 1.500.000 lira ücret karşılığında yapılmakta olan adli tebligat hizmeti için PTT yılda 6.500.000 lira harcar. Yardıma muhtaç müesseselere bedelsiz yapılan hizmetler başta olmak üzere asker mektuplarının ücretsiz olarak gönderilmesinin kuruma maliyeti 2.800.000 lirayı bulur. Bu zararın önlenmesi ve PTT'nin daha rasyonel olarak işletilmesi için ABD'den 1949 yılında ülkemize davet edilen haberleşme uzmanı Mr. Ellis İstanbul'da gerçekleştirdiği ön inceleme çalışmaları neticesinde yaptığı ilk değerlendirmelerde kadro fazlalığı sorununu tespit eder. PTT'nin İstanbul'da gelen-giden bürosunda çalışan 60 memurunun

67 **Ayın Tarihi**, S No: 183, Yıl Şubat 1949, s. 112; 4892 Sayılı Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü İhtiyaçları İçin Gelecek Yıllara, Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun'un ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 7, C 28, 17.05.1946, s. 640; **Resmi Gazete**, S No: 6315, 24 Mayıs 1946; 5169 Sayılı Kanunun ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 30, 04.02.1948, s. 449; **Resmi Gazete**, S No: 6827, 9 Şubat 1948.

68 Tataç, "Olaylara Bakış, Eylül 1949, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 77, Yıl 7, Kasım 1949, s. 260.

69 Cumhurbaşkanı Bayar'ın TBMM'de bu zararlarla ilgili 1 Kasım 1950 tarihinde verdiği bilgiye göre: PTT İdaresi 4 sene zarfında 70 milyon lira açık vermiş ve bu açık 9 ay vadeli bonolar hasılatıyla kapatılmıştır. TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 2, 1. Birleşim, 01.11.1950, s. 8; **Türk Ekonomisi**, S 90, Yıl 8, Aralık 1950, s. 278.

yaptığı işi 15 memurunun rahatlıkla icra edebileceğini söyleyen Mr. Ellis, teşkilatın bütün birimlerinde az elemanla çalışılabileceğini, bu durumun icap ettiği top yekûn bir memur tasfiyesinin söz konusu olmayacağını ancak teşkilatın organize bir şekilde yürütülebilmesi için de gereken her türlü tedbirin alınacağını belirterek incelemelerini rapor haline getirir⁷⁰. Amerikalı Posta Uzmanı Mr. Ellis, DP İktidarı dönemine rastlayan 1954 yılında da postaların ıslahı amacıyla Türkiye'ye gelerek çalışmalarına devam edecek, halen ülkemizde posta gönderilerinin ayırım, sevk ve dağıtımı konusunda uygulanan yöntemi yerleştiren kişi olacaktır⁷¹.

Ülkede bir taraftan yurtdışından gelen uzmanların PTT'nin rasyonel işletilmesi konusunda tavsiyelerinden yararlanılırken öbür taraftan Hükümetçe daha önce hazırlanmış 26 Kasım 1923 tarih ve 376 Sayılı 57 maddelik Posta Kanunundan daha kapsamlı ve bağımsız yeni bir posta kanununu yürürlüğe konmuştur⁷². 2 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5584 Sayılı bu *Posta Kanunu*'nda PTT İdaresinin görev ve yetki alanı daha da genişletilerek 70 madde halinde tanzim edilmiştir.⁷³

PTT İdaresinin posta alanında çıkardığı kanunlar ve bunlara bağlı olarak yaptığı hizmetler sayesinde mektup, posta kartları, tebrik kartları, iş kâğıtları, basılmış kâğıtlar, gazeteler, ticaret eşyaları, küçük paketler ve her çeşit koli başta olmak üzere birçok posta maddeleri mekândan mekâna taşınarak insanların uzakta yaşayan yakınlarıyla haberleşme ve ihtiyaç maddelerini temin etme imkânına kavuşması sağlanmıştır. Devletin önemli bir kurumu olan PTT İdaresinin bu görevleri yerine getirmesi karşılığında yardıma muhtaç kurumlardan ücret talep etmemesi insani yönden ayrıca takdire şayan bir uygulama olarak kendini göstermiştir. Kurumun bu yükümlülüğünü yerine getirmesi halkın PTT'ye sempatiyle bakmasını sağladığı gibi PTT İdaresinin de hizmetlerini yaygınlaştırmasına neden olmuştur.

70 Tataç, "Olaylara Bakış, Eylül 1949, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 77, Yıl 7, Kasım 1949, s. 260.

71 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 245; ABD'li posta uzmanı Frank Ellis ile muhasebe uzmanı E. J. Ward'ın Türkiye Cumhuriyeti PTT İşletmesi emrinde 31.12.1954 tarihine kadar çalıştırılmasına izin verilmesi hakkında 10.03.1954 tarih ve 4/2593 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı için bk.: **BCA**, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 135-Dosya No: 27-Sına No: 6.

72 02.03.1950 tarih ve 5584 Sayılı bu yeni *Posta Kanunu*'nun 68. maddesi uyarınca 26 Kasım 1923 tarihinde çıkarılan 376 Sayılı Posta Kanunu ile bu Kanunun ekleri olan tüm kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.03.1950, s. 1143.

73 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.03.1950, s. 1126-1143; **Resmi Gazete**, S No: 7451, 8 Mart 1950; Tataç, "Olaylara Bakış, Mayıs 1950, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 83, Yıl 8, Mayıs 1950, s. 118.

Tablo 2'de 1921 ile 1940 yılları arasında PTT İdaresinin yapısı, gelir gider bütçeleri verilmiştir.

TABLO: 2 PTT İdaresinin Gelir-Gider Bütçeleri ile Başmüdürlük ve Şube Sayıları (1921-1940)

Yıllar	Gelir (TL)	Gider	Başmüdürlük	Posta ve Telgraf Merkezi ve Şubeleri Sayısı
1921	983.000	1.208.000	-	-
1922	1.449.000	1.580.000	-	-
1923	3.641.000	2.437.000	-	-
1924	4.611.000	3.526.000	-	-
1925	6.876.000	6.456.000	-	-
1926	6.012.000	5.290.000	13	788
1927	6.654.000	5.590.000	13	802
1928	7.083.000	5.381.000	13	818
1929	5.928.000	5.586.000	13	810
1930	5.982.000	5.550.000	12	806
1931	5.378.000	5.016.000	12	804
1932	5.780.000	4.812.000	12	829
1933	5.043.000	5.111.000	12	845
1934	5.351.000	5.390.000	13	852
1935	5.589.000	5.556.000	13	888
1936	8.024.000	6.784.000	13	897
1937	9.302.000	8.191.000	64	959
1938	10.779.000	8.935.000	65	1.031
1939	13.057.000	10.770.000	66	1.085
1940	17.511.000	11.339.000	66	1.239

Kaynak: İGM, **İstatistik Yıllığı 1929**, Yayın No: 8, Ankara 1929, s. 246; İGM, **İstatistik Yıllığı 1930**, Ankara 1930, s. 369; İGM, **İstatistik Yıllığı 1930-1931**, Ankara 1931, s. 578; İGM, **İstatistik Yıllığı 1931-1932** Yayın No: 21, Ankara 1932, s. 418; İGM, **İstatistik Yıllığı 1932-1933**, Yayın No: 34, Ankara 1933, s. 411; İGM, **İstatistik Yıllığı 1934-1935**, Ankara 1935, s. 650; İGM, **İstatistik Yıllığı 1935-1936**, Yayın No: 88, Ankara 1936, s. 406; İGM, **İstatistik Yıllığı 1936-1937**, Yayın No: 115, Ankara 1937, s. 435; İGM, **Küçük İstatistik Yıllığı 1937-1938**, Yayın No: 129, Ankara 1938, s. 236- 243; İGM, **İstatistik Yıllığı 1938-1939**, Yayın No: 142, Ankara 1939, s. 496; İGM, **İstatistik Yıllığı 1939-1940**, Yayın No: 159, Ankara 1940, s. 539; İGM, **Küçük**

İstatistik Yıllığı 1942-1945, Yayın No: 253, Ankara 1947, s. 438; İGM, **İstatistik Yıllığı 1948**, Yayın No: 285, Ankara 1948, s. 575.

Kurumun 1921 yılında 983.000 TL olan geliri 1940 yılında 16.528.000 TL artışla 17.511.000 TL'ye, 1.208.000 TL olan gideri ise 10.131.000 TL artışla 11.339.000 TL'ye yükselmiştir. Böylece 19 yıllık süreçte kurumun gelirinde %1.681, giderinde %838 oranında artış kaydedilmiştir. Bu süreçte kurumun geliri giderinden oran olarak fazla olduğu için zarar etmediği % 100 kar sağladığı görülür. Yine tabloya göre PTT İdaresinin 1926 yılında başmüdürlük sayısı 13 iken 1940 yılında 53 artışla 66'ya, posta ve telgraf merkezi ile şubeleri sayısı 788 iken 451 artışla 1.239'a ulaşmıştır. Böylece 14 yıllık süreçte başmüdürlük sayısında % 407, posta ve telgraf merkezi ile şube sayısında % 57 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

B. Cumhuriyet Döneminde Telgraf Hizmetleri

I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nin mücadele ettiği bütün cepelerde cephe komutanlıklarıyla İstanbul'daki Erkan-ı Harbiye arasındaki emir ve durum raporları ve talimatlarının telgraf hatlarının kullanılarak bildirildiği görülür. Bu dönemde telgrafhaneler 24 saat açık tutulduğundan telgraf görevlileri evlerine dahi gidememişlerdir. Posta ve Telgraf Nezareti, bütün yokluk ve imkânsızlıklara rağmen ordu emrine 511 memurunu vererek kesintisiz görev yapmasını sağlamıştır. Cepelerde bizzat ordunun haberleşmesinde görev alan kurum çalışanları, yoğun bombardıman altında dahi telgraf hatlarını onarmış, düşmanın hızla ilerlemesi ve hayatlarının tehlikeye girmesi karşısında yerlerini terk etmeyerek kendilerine verilen şifreli telgrafları çekebilmişlerdir. Bu nedenle başta Posta ve Telgraf Nezareti telgrafcısı olmak üzere birçok Nezaret mensupları çeşitli türde nişan, madalya ve beratlarla taltif edilmişlerdir⁷⁴.

Cumhuriyet döneminde teknolojiye uygun hale getirilen telgraf hatları, yazıcı makineleri ve telefon devreleri üzerine uygulanan teknik yöntemler sayesinde sağlanan eş zamanlı haberleşme metodu ile telgrafın geliştirilerek şebekesinin genişletilmesi ve merkez sayısının artırılması temin edilmiştir. Çalışmaların başarıya ulaşmasıyla telgraf devrelerinin uzunluğu 20.613 kilometreye çıkmıştır. Uluslara-

74 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 114-115.

rası telgraf haberleşmesine açık merkez adedi 1925 yılında 90 iken 1941 yılında 397'ye ulaşmıştır. PTT İdaresinin haberleşme araçlarından biri olan telgrafın geliştirilmesinde Latin harflerinin kabulünün (1928) etkili olduğu düşünülmüştür. Latin harflerinin kabulüyle telgraf remizleri (işaret) değiştirilerek yeni alfabeye uyumlu hale getirilirken makinelerin tesisi de bu sisteme göre uyarlanmıştır⁷⁵.

Ülkeler arasında güvenilir ticari haberleşme vasıtaları olarak bilinen telsiz-telgraf araçları Türkiye'de Cumhuriyet'ten sonra kullanılmaya başlamıştır. 1926'da Ankara'da ABD ile haberleşmek üzere 250 kilovatlık bir alternatör postası, Avrupa ile muhabereye mahsus 15 kilovatlık bir lambalı posta, yine benzer olarak İstanbul'da 25 kilovatlık bir alternatör ile 15 kilovatlık bir lambalı posta tesis edilmiştir. Kısa dalgalı telsizlerdeki gelişmeyi de dikkate alan Cumhuriyet yönetimi İstanbul'da 1933 yılında 15 kilovatlık kısa dalgalı yeni bir istasyon ile gemilerle haberleşmeyi sağlamak üzere bir sahil istasyonu kurmuştur⁷⁶.

Teşkilat, ayrıca telgraf hatlarının geliştirilmesine de ayrı bir ihtimam gösterir. 1940 yılında toplam 32.215 km olan kara telgraf hatlarından 28.972 km'si demiryolunu takip etmeyen ve 3.243 ise demiryolunu takip eden güzergâhta yer alır. Bu hatlardaki tellerin uzunluğu ise 61.161 km'dir⁷⁷.

PTT İdaresinin mevcut sabit telsiz istasyonları, 1941 yılından sonra New York ve Tahran başta olmak üzere Avrupa'nın birçok başkenti ile daimi temas ve muhabere halinde bulunarak, uluslararası telekomünikasyon mukavele ve nizamnamelerine uygun seri ve muntazam bir telgraf hizmeti sunar. Yeni telgraf hatlarının inşası ve merkezlerin seri yazıcı ve makinelerle teşhizi ve telgraf servislerinde uygulanan yöntem sayesinde Avrupa ile telsiz-telgraf haberleşmesi önemli ölçüde artar. 1925'te ülke içerisinde kabul edilerek işleme konan telgraf adedi 5.438.330 iken 1940 yılında 8.123.842'ye, yabancı ülkelere yazılan telgraf adedi 271.000 iken 428.000'e, ülke içerisinde yazılan telgraf adedi ise 146.000'den 340.000'e çıkar. Ayrıca 1923 yılında telgraf geliri 1.737.954 lira iken 1940 yılın-

75 "Muhaberat, Telgraf-Telsiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 41; Telgrafın Tarihçesi hakkında bilgi almak için bk.: Nuri Eker, "Telgrafın Tarihçesi-I", **PTT Dergisi**, S 1, Yıl. 1, Haziran 1938, s. 27-29; Eker, "Telgrafın Tarihçesi-II", **PTT Dergisi**, S 2, Yıl. 1, Temmuz 1938, s. 19-21.

76 "Muhaberat, Telgraf-Telsiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 41; Eskin, **a.g.e.**, s. 64.

77 Eskin, **a.g.e.**, s. 63.

da 3.965.933 liraya yükselir⁷⁸. 1940 yılında ayrıca resmi daire telgraflarının tam ücreti 3.725.194 lira iken bunun üçte biri olarak 1.275.064 lira tahsil edilir⁷⁹.

Türkiye’de telgraf şebekesinin ıslahı ile haberleşme hizmetinin hızlı ve düzenli hale getirilmesi için 1940 yılından sonra beş yılda uygulanacak bir program hazırlanmıştır. Bu program esasına göre: dış kaynaklı havai telgraf hatlarının oluşturulması, artan uluslararası telgraf muhabereleleri için yüksek güçte kısa dalgalı bir telsiz-telgraf istasyonu ile arızalı durumlarda haberleşmeyi sağlamak ve denizlerdeki gemilerle irtibatı tesis etmek üzere ülkenin çeşitli yerlerine orta güçte uzun dalgalı yedi telsiz istasyonunun kurulması kararlaştırılır. Ayrıca uzun mesafeli merkezler arasında seri yazıcı makinelerle haberleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla demir tellerin bakıra dönüştürülmesi, ülkenin kara ve deniz kablolarının yenilenmesi de bu program esasları arasında yer alır⁸⁰.

Telgraf haberleşmesinin geliştirilmesi yolunda hazırlanan programların yanı sıra ülkedeki önemli telgraf merkezlerinde kullanılması kolay teknolojinin önemli ürünlerinden aritmetik telgraf makineleri hizmete alınır⁸¹. Bu makinelerin hizmete girmesiyle birlikte hatlarla noktalardan ibaret Mors sistemi telgraf cihazları ile yakın zamana kadar modern bir cihaz olarak kabul edilen ve Senkron (eşzamanlı) çalışma esasına dayanan Alman ürünü Hük makineleri hız ve emniyet yönünden yeterli görülmeyerek yavaş yavaş terkedilir. Bunun yerine İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde teknolojinin son ürünü İngiliz yapımı tele printer cihazları kullanılır.⁸² PTT İdaresi, 1 Temmuz 1949 tarihinden itibaren Türkiye ile ABD arasında hizmete açılan mektup-telgraflar servisinde % 50 indirim uygulamasına gider. Ayrıca Kurum ABD’den getirdiği dakikada 60 kelime yazan tele printer denilen telgraf cihazlarından 45’ini bünyesinde kullanmak 176’sını da İstanbul’daki büyük kurumlara kiraya vermek üzere tahsis eder. Bu cihazı kullanma ücreti kelime üzerinden değil de dakika üzerinden alındığı için telgrafa göre daha ucuza mal

78 “Muhaberat, Telgraf-Telsiz”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 41.

79 Eskin, **a.g.e.**, s. 64.

80 “Muhaberat, Telgraf-Telsiz”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 41.

81 Hüsnü Sadık Durukal, “Telgrafın Yerini Telefon Tutabilir mi?”, **İktisadi Yürüyüş**, C 8, S 182, Yıl 8, 21 Temmuz 1947, s. 3.

82 “PTT Pavyonundan Röportaj”, **İktisadi Yürüyüş**, C 11, S 255-257, Yıl 11, 3 Ağustos 1950, s. 31.

edilir⁸³. Ülkede telgraf alanında yapılan çalışmalar neticesinde 1949 yılı Aralık ayı itibarıyla telgraf hatlarımızın uzunluğu 58.000 kilometreye ulaşır⁸⁴.

Cumhuriyet'in ilk yılları ve sonrasında ulusal ve uluslararası haberleşmenin önemli araçlarından olan telgraf alanında yapılan çalışmalar sayesinde ülke içerisinde birçok yerleşim merkezi ile olan irtibat sağlanarak devletin bu yerlerde meydana gelen olay ve gelişmelerden anında haberdar edilmesi temin edilmiştir. Bu sayede gerekli müdahaleler zamanında ve yerinde yapıldığı için gerek devletin ve gerekse halkın maddi ve manevi kayıpları söz konusu olmamıştır. Bu dönemde telgraf iletişiminin ülkelerarası ilişkilerin gelişmesinde de kilometre taşı olduğu görülür. Zamanın şartlarına bağlı olarak dış ülkelerde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik yönden önemli olay ve gelişmelerin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Türkiye Cumhuriyeti devletinde meydana gelen değişim ve dönüşümlerin dış ülkelere haberleşme teknolojisi olan telgraf sayesinde aksettirilmesi ülkelerarası ilişkilerin dış politikada seyrini şekillendirmesinde başat rol oynamıştır.

C. Cumhuriyet Döneminde Telefon Hizmetleri

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren telefonun ülke içerisinde yaygınlaştırılması için başta belediyeler olmak üzere birçok yerli ve yabancı kuruluşların çabaları olmuştur. 1881 yılında Posta ve Telgraf Nezareti tarafından Soğukçeşme'deki nezaret dairesiyle Yeni Cami'deki ahşap postahane binası arasına çekilen tek telli telefon hattı, ülkede kullanılan ilk telefon hattı olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra (10 Temmuz 1908) telefona olan rağbet arttığundan Posta ve Telgraf İdaresi telefonu kendi tekeline almış, bu cihazın tesis ve ruhsat işlemlerinde Hükümete müdahil olmaması konusunda ısrar etmiştir. 1909 yılında Fransa'dan 50'lik bir santral ve 45 adet manyetolu masa telefonu getirilerek Meydancık'daki postahane binasına nakledilmiştir. Nazırlar ve üst makam yöneticileri başta olmak üzere 28 aboneye tahsis edilen ve 10 Mayıs 1909 tarihinde işletmeye açılan bu santralin ilk telefon santrali olması bakımından ayrı bir yeri ve önemi vardır. Aynı yıl içerisinde İngiliz Amerikan ve Fransız sermayedarlarından oluşan bir grup adına hareket eden Herbert Lows Webbe, İstanbul ve civarının

83 Tataç, "Olaylara Bakış, Haziran 1949, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 74, Yıl 7, Ağustos 1949, s. 185.

84 "Devlet Ulaştırma İşleri Pavyonu", **İktisadi Yürüyüş**, C 10, S 238-240, Yıl 10, 31 Aralık 1949, s. 32.

telefon işletme imtiyazını istemişse de bu isteğine 1909 Haziranına kadar olumsuz cevap verilmiştir. Ancak bu tarihte Posta Telgraf Nezareti, Umum Müdürlüğe dönüştürülüp Maliye Nezaretine bağlanınca Herbert Lows Webbe tarafından yenilenen telefon işletme imtiyaz teklifi 6 Nisan 1911 tarihinde 30 yıl süre ile kabul edilmiştir. Yapılan anlaşmada Hükümete istediği kadar telefon şebekesi oluşturabilme hakkı da tanınmıştır. Yabancılar verilen bu imtiyaz gereğince *Dersaadet Telefon Anonim Şirketi* adıyla bir şirket kurularak faaliyete başlamıştır. I. Dünya Savaşı nedeniyle 14 Mart 1914 tarihinde Hükümet tarafından bu şirkete el konulması, şirkette çalışan 55 yabancı teknik personelin ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Bunun üzerine 5 Türk mühendis ile bunların yetiştirdiği 15-20 kadar teknisyen yabancıların görevlerini yürütmüştür. Türk mühendisler ile teknisyen ekibi, Nisan 1919 tarihine kadar bütün yokluk ve sıkıntılara rağmen telefon işletmesini yabancılardan daha iyi yönettiği gibi yeni şebeke yatırımları da yaparak bakım ve onarım konusunda büyük başarı sağlamışlardır⁸⁵.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkede ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir faktörü haline gelen haberleşme ile onun önemli bir iletişim aracı olan telefona gün geçtikçe rağbet artar⁸⁶. İlk otomatik telefon şebekesi 1926 yılında Ankara'da 651 abone ile faaliyete geçer⁸⁷. Başlangıçta 2000 abone kapasitesine sahip olarak hizmet veren bu iletişim ağı 1928'de 3000'e, 1939'da ise 5000'e çıkar. 1930 yılında abone mevcudu 1700 iken halkın telefona olan talebinin artması ile 3000 abonelik santral, ihtiyacı karşılayamaz ve Yenişehir'de 2.000 abonelik yeni bir santral daha hizmete girer. 1941 yılının Haziran ayı itibariyle bu santrale de 3.812 abone bağlanır. İlk şehirlerarası telefon görüşmesi Ankara-İstanbul arasında tek bir hat üzerinden 1929 yılında başlar. Sonradan çekilen ikinci bir devre de ihtiyacı karşılayamadığından devre sayısı Kuranportör cihazları sayesinde 8'e çıkar. 1931 yılında şehirlerarası telefon devrelerinin uzunluğu 1.589 kilometre iken 1941 yılında bu uzunluk 6.000'i madeni, 4.562'si Kuranportör devresi, 2.692'si de hem telefon hem de telgraf iletişimini sağlayan demir telli devre olmak üzere 13.254 kilometreye ulaşır. PTT artan telefon taleplerini karşılamak üzere Ankara ile İstanbul telefon şebekelerini genişletme kararı alarak hazırladığı beş

85 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 30-32.

86 M. Ali Özkardeş. "Telefonculuk", **PTT Dergisi**, S 1, Yıl 1, Haziran 1938, s. 16.

87 Raif F. Apaydın, "Telefonculuğumuzun Bugünkü Durumu", **PTT Dergisi**, S 2, Yıl 1, Temmuz 1938, s. 22; Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara, İstanbul ve İzmir telefon santral-lerinin durumu ile ilgili bilgi almak için aynı makalenin 22-26 sayfasına müracaat edilebilir.

yıllık programla kasabaların birbirine bağlanması amacıyla çalışmalara başlar.⁸⁸ On bir büyük şehrimizin telefon tesisatını modernize etmek amacıyla otomatik santraller ve şehirlerarası konuşmaların gecikmeksizin yapılmasını sağlamak üzere üç takım üç kanallı ve dört takım tek kanallı kuranportör cihazları sipariş edilir. 1926 yılında PTT İdaresinin sağladığı telefon geliri 145.665 lira iken bu miktar 1939 yılında 2.496.223 lira olur.⁸⁹

1931 yılında İstanbul-Edirne, aynı yılın ekim ayında İstanbul-Sofya, 2 Aralık'ta İstanbul-Bükreş, 1932 şubatında İstanbul-Belgrad hattı görüşmeye açılarak bir kısım Avrupa şehirleriyle telefon haberleşme imkânı temin edilir. 1940 yılı istatistiklerine göre her bir aboneye Ankara'da 1472, İstanbul'da 1540, İzmir'de 2046, şehir içi konuşma düşer. Ayrıca, Türkiye'de toplam 707 kişiye bir telefon makinesi düşerken bu sayı Ankara'da 43, İstanbul'da 63 ve İzmir'de 92'dir. 1934 yılı istatistik verilerine göre yüz kişiye ABD'de 13.29, İsveç'te 9.51, Danimarka'da 9.99, Norveç'te 7, İsviçre'de 8.81, Almanya'da 4.48, İngiltere'de 4.78, Yunanistan'da 0.31, Yugoslavya'da 0.33, Bulgaristan'da 0,33 ve Romanya'da 0,28 telefon düşer.⁹⁰

Cumhuriyet hükümeti, 10 Haziran 1936 tarih ve 3026 Sayılı İstanbul Telefon Tesisatının Satın Alınmasına Dair Hükümetle Şirket Arasında Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkında Kanun ile İstanbul *Telefon Türk Anonim Şirketi*'nden İstanbul şehrinin telefon tesisatını satın alır.⁹¹ 25 Nisan 1938 tarih ve 3375 Sayılı İzmir Telefon Tesisatının Satın Alınmasına Dair Hükümetle Şirket Arasında Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkındaki Kanun ile de İzmir Telefon Türk Anonim Şirketinden İzmir şehrinin telefon tesisatını satın alarak PTT'nin yönetimine verir.⁹²

88 İstanbul telefon aboneilerinin riayete mecbur oldukları hükümleri havi ve 3054 Sayılı kanuna dayanan talimatnamenin ayrıntıları için bk.: **PTT Dergisi**, S No: 7, Yıl 1, 1. Kânun 1938, s. 3-7; 3054 Sayılı İstanbul Telefon Tesisatının Tesellüm ve İşletme Muamelelerine Dair Kanun'un ayrıntısı için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 16, 12.06.1936, s. 1039-1040; **Resmi Gazete**, S No: 3335, 20 Haziran 1936.

89 "Muhaberat, Telefon", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S. 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 45.

90 "Muhaberat, Telefon", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S. 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 44-45; Başbakan Recep Peker'in 14 Ağustos 1946 tarihinde açıkladığı Hükümet Programında PTT alanında yapacağı çalışmalar hakkında verdiği bilgiler için bk.: TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Toplantı: 0, C 1, 3. Birleşim, 14.08.1946, s. 33; İsmail Arar, **Hükümet Programları, 1920-1965**, Burçak Yayınevi, İstanbul 1968, s. 177.

91 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 16, 10.06.1936, s. 951; **Resmi Gazete**, S No: 3332, 17 Haziran 1936.

92 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 18, 25.04.1938, s. 279-288; **Resmi Gazete**, S No:

PTT İdaresine geçen İstanbul ve İzmir şehirlerinin telefon şebekeleri sayesinde 1940 yılında şehirlerarası telefon servisine açık merkezlerin sayısı 273, Milletlerarası telefon servisine açık merkezlerin sayısı 43, telefon abone sayısı 22.780, şehir içi konuşma sayısı 31.129.875 ve şehirlerarası konuşma sayısı 676.705'e yükselir. Ayrıca Milletlerarası görüşme sayısı (çıkan) 139.918 iken milletlerarası görüşme (giren) sayısı 144.635 olur⁹³.

Cumhuriyet hükümetleri haberleşme araçlarından telefonların kullanım alanını yalnız büyük şehirlere yönelik olarak değil, bütün vilayet ve kazaları da içine alarak tesis etmek için geniş bir programla çalışmasını yürütür. Bu çalışmaların neticesi olarak 1941 yılında 47 şehir ve kasabada dâhili konuşmaları temin eden telefon şebekeleri kurulurken 210 şehir ve kasaba şehirlerarası telefon konuşmasına açılır. Bu 47 şehir ve kasaba arasında yerel telefon tesisatı bulunanlardan belli başlıları Adana, Eskişehir, Bursa, Edirne, İzmir, Kars, Konya, Zonguldak, Mersin, Tarsus, Sivas, Sinop, Yalova, Ödemiş, Erzurum, Samsun ve Denizli'dir. Bu şehirlere bağlı abone sayısı da 22.859'dur. Böylelikle 1945 yılı Şubat ayı itibariyle Ankara santraline 6.500, İstanbul'a 3.000, İzmir'e 4.000 yeni numara katılırken şebeke yenilenmesi çalışmalarının da tamamlanmasıyla Ankara santrali 7000'den 17.000'e, İzmir 3000'den 7200'e ve İstanbul 18.000'den 25.840'e çıkarılacaktır⁹⁴.

Kurum 1946-1947 yılları arasında Sivas ile Erzurum arasında yapılan 425 km'lik telefon devresinin inşaatını tamamlayarak işletmeye açmasının yanı sıra Eskişehir-Balıkesir arasında Kütahya-Tavşanlı üzerinden 305 km uzunluğunda yeni bir telefon devresi daha inşa eder. Ayrıca Ankara ile İzmir arasında yapılan 700 km'lik telefon devresinin inşaatı da bitirilerek kuranportör cihazlarıyla teçhiz edilir. Böylece işletmeye açılan hatların toplam uzunluğu 1430 km, yapılan masraf 2.850.000 lira olur⁹⁵.

3896, 2 Mayıs 1938; Ayrıca 6 Haziran 1938 tarih ve 3426 Sayılı Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilat Kanununa Ek Kanun Hakkında bilgi almak için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 18, 06.06.1938, s. 771-772; **Resmî Gazete**, S No: 3934, 15 Haziran 1938.

93 Eskin, **a.g.e.**, s. 66-67; PTT Umum Müdürlüğü tarafından Fransa'dan getirilecek olan haberleşme uzmanı Pech'in çalışma izni Bakanlar Kurulu'na 19.05.1938 tarih ve 2/8798 Karar'la onanmıştır. **BCA**, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 83-Dosya No: 42-Sıra No: 18.

94 **BCA**, Fon No: 30 10 0 0-Kutu No: 14-Dosya No: 81-Sıra No: 1; "Münakalat İşlerimiz", **İktisadi Yürüyüş**, C 6, S 123, Yıl 6, 5 Şubat 1945, s. 7; "Muhaberat, Telefon", **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S. 35-36, Yıl 2, 1 Haziran 1941, s. 44-45; Çankırı'dan Tosya İlçesine çekilen hattın tamamlanmasıyla bu ilçe 16 Ağustos 1947'de şehirlerarası telefon görüşmesine açılmıştır. **Ayın Tarihi**, S No: 165, Yıl 16 Ağustos 1947, s. 6.

95 **BCA**, Fon No: 30 10 0 0-Kutu No: 14-Dosya No: 81-Sıra No: 1.

PTT yöneticileri, hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülerek gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabilmesi maksadıyla satın alma, inşaat ve genişletilme çalışmaları başta olmak üzere yapılan birçok faaliyet için 50 milyon liralık ödeneğin tahsis edilmesi gerektiğini belirler⁹⁶.

PTT Genel Müdürlüğü, İstanbul çevresinin telefon ihtiyacını karşılamak için Erenköy'e 1200, Bebek'e 400, Bakırköy'e 400, Yeşilköy'e 220, Kandilli 'ye 200, Büyükkada'ya 460, Büyükdere'ye 200, Tarabya'ya 160, Paşabahçe'ye 140, Kartal'a 140, Heybeliada'ya 140, Kadıköy'e 2400 telefon abonesi tahsis eder. Ayrıca Ankara -İstanbul arasında tek hat üzerinden telefon bağlantısının sağlanması için yapılacak hazırlıklara ve Ankara-Sivas arasında tek hat üzerinden çalışacak kuranportörlerin montajına başlanır. Ankara Yenişehir santralinin genişletilerek 4.000 aboneye çıkarılma çalışması da montaj aşamasında sürdürülür⁹⁷. Yapılan bu çalışmalar sonucu 1949 yılı aralık ayı itibariyle telefon hatlarının uzunluğu 15.445 kilometreye çıkar⁹⁸. PTT İdaresi yine 1949 yılı içerisinde 68.000.000 şehir içi 2.400.000 şehirlerarası telefon görüşmesi yapar⁹⁹. İdare ayrıca ülkemizde yaptırdığı radyo sayımı neticesinde toplam 263.165 radyonun kullanıldığını tespit eder. Bu radyolardan 96.770'i en fazla olarak İstanbul'da, 49'u da en az olarak Hakkâri'de bulunur¹⁰⁰.

Genel Müdürlük, 7000 abonelik Ankara yeni otomatik telefon santralinin faaliyete geçirilmesinden sonra eski 3000 abonelik santralin cihazlarından yararlanarak Sivas'ta Türk mühendis ve işçilerinin yardımıyla altı ayda tamamlanması düşünülen bir santralin montaj çalışmasına başlatmıştır. Bu montajdan artan malzeme ile de binası inşa edilmekte olan Adana otomatik telefon santrali ayrıca bitirilecektir. Bu sırada telefon tesis masraflarının 250 liraya çıkarılması nedeniyle başta Ankara ve İstanbul olmak üzere değişik illerde telefon almak için yapılan

96 **BCA**, Fon No: 30 10 0 0-Kutu No: 14-Dosya No: 81-Sıra No: 1.

97 Ziya Tataç, "Olaylar, Mayıs 1949, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 73, Yıl 7, Temmuz 1949, s. 159.

98 "Devlet Ulaştırma İşleri Pavyonu", **İktisadi Yürüyüş**, C 10, S 238-240, Yıl 10, 31 Aralık 1949, s. 32.

99 "PTT Pavyonundan Röportaj", **İktisadi Yürüyüş**, C 11, S 255-257, Yıl 11, 3 Ağustos 1950, s. 31.

100 Tataç, "Olaylara Bakış, Ocak-Şubat 1950, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 81, Yıl 8, Mart 1950, s. 70.

müracaatların azalması İşletme Genel Müdürlüğünü harekete geçirerek müşterilerinin 250 liralık tesis masrafını ayda 25 lira olarak 10 taksit halinde tahsil etme kolaylığı getirmiştir. Kurumun tesis masraflarının bu dönemde İdareye maliyeti 200 lirayı aşmıştır¹⁰¹.

III. DP DÖNEMİNDE POSTA, TELGRAF VE TELEFON (PTT) İŞLETMESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER (1950-1960)

A. DP Döneminde Yapılan Posta Hizmetleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında posta alanında yapılan çalışmalar DP döneminde de geliştirilerek sürdürülmüştür. CHP iktidarı döneminde çıkarılan 5584 Sayılı *Posta Kanunu*'nun 69. maddesi uyarınca kanun hükümlerinin yayım tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girmesi bu kanuna uygun bir tüzük hazırlanmasını gerektirmiştir. Hazırlanan bu yeni tüzükle birlikte ziynet eşyasının kolay taşınması için değerli kutu, acil durumlarda ilaç ve mektupların hızlı taşınması için de küçük paket uygulaması başlatılmıştır. Yeni tüzük gereği ayrıca iş hacmi yoğun olmayan yerlerde bir memur, dağıtıcı görevli ve hat bakıcısından ibaret küçük şubeler ile özel kişiler tarafından idare edilen posta acentaları kurulması yoluna gidilmiştir. PTT İdaresi ayrıca posta işlerini hızlandırmak için yeni ücret alma makinelerini de devreye sokmuştur. Ticaretle uğraşan kişilerle bir takım müesseseler, satın aldıkları bu sayaçlı makineler sayesinde evraklarını damgalayarak posta gişelerine teslim edecekler, sayaçlar da her ay sonunda posta memurları tarafından kontrol edilerek aylık masraf olarak kurumlarından tahsil edilecektir¹⁰².

PTT İdaresi, hizmet sınırlarını daha da genişleterek kıymetli mektuplarla 250 liraya kadar olan havale miktarlarını adreslere teslim başlanmıştır. Böylece posta vasıtasıyla yapılan havale miktarı 1949 yılında 200 milyon liraya ulaşmıştır¹⁰³. PTT İdaresi hizmet alanını günden güne genişletmesine rağmen Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek'in ifadesiyle ileriki yıllarda esaslı bir kalkınma hamlesi için

101 Tataç, "Olaylara Bakış, Eylül 1949, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 77, Yıl 7, Kasım 1949, s. 260.

102 Tataç, "Olaylara Bakış, Haziran 1950, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 85, Yıl 8, Temmuz 1950, s. 166.

103 "PTT Pavyonundan Röportaj", **İktisadi Yürüyüş**, C 11, S 255-257, Yıl 11, 3 Ağustos 1950, s. 31.

personel statüsünde tam bir revizyona ihtiyaç vardır¹⁰⁴. PTT gibi kurumların bilançolarını zararlar kapatmalarını ve hazineye yük olmalarını hazmedilemeyen bir sorun olarak kabul eden Kurtbek, bu işletmelerin kanunlarda mevcut açığı hazine kapatır maddesine dayanarak rantabl (verimli) çalışmaya ve kazanmaya hiç heves etmediğini üzülererek söyler¹⁰⁵. Bu durumu Başbakan Adnan Menderes de 30 Mart 1951 tarihli Hükümet Programında gündeme getirerek PTT'nin rasyonel şekilde işletilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı şeklinde izah eder¹⁰⁶.

DP yöneticilerinin gayretleri sayesinde PTT İdaresinin 1951 yılının ilk altı ayında 3 milyon 779 bin liralık bir gelir fazlalığı elde etmesi kurumun ileriye dönük uğrayacağı mali zarardan kurtulması yolunda ümitleri artırır¹⁰⁷. Nitekim 1950 yılında 19 milyon lira bütçe açığı veren PTT Kurumu 1951 yılında bütçesini açsız olarak tanzime muvaffak olur¹⁰⁸. Kurumun mali zararının peyderpey azalmasının arkasında gelirleri giderlerini karşılayamayan PTT merkezlerini küçük şubeler haline dönüştürerek yapılan tasarrufla ihtiyacı olan yerlere yeni şubeler açması yatar¹⁰⁹. Ayrıca Genel Müdürlük öncelikle büyük şehirlerde kullanılmak üzere vatandaş adına gelen paraları derhal alabilmeleri amacıyla ABD'de olduğu gibi ülkemizde de fiş mukabilinde otomatik para makineleri satın almaya karar verir. Bu suretle personel ihtiyacından tasarruf edilerek münhal (açık) kadrolara atama yapılmaması planlanır¹¹⁰.

PTT İdaresi, bir taraftan rasyonel idare edilme yollarıyla daha verimli hale getirilmeye çalışırken öbür yandan dış ülkelere uçakla sevk edilen postaların taşıma ücretlerinde indirimine gider. Ulaştırma Bakanlığı Almanya, Belçika, İngiltere,

104 Tataç, "Olaylara Bakış, Aralık 1950, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 91, Yıl 9, Ocak 1951, s. 30.

105 Aslan Tufan Yazman, "Ulaştırma Bakanlığı ve Seyfi Kurtbek", **İktisadi Yürüyüş**, C 12, S 271, Yıl 12, 15 Nisan 1951, s. 1.

106 TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 6, 58. Birleşim, 30.03.1951, s. 65; Faruk Sükan, **Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları**, TBMM, 1950-1960, Kültür Ofset Limited Şirketi Yayınları, Ankara 1991, s. 61

107 TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 2, C 10, 1. Birleşim, 01.11.1951, s. 11.

108 **Ayın Tarihi**, S No: 217, Yıl Aralık 1951, s. 66; PTT İşletmesinin 1951 ile 1952 yıllarında gelir artış rakamları ile ilgili Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın verdiği bilgiler için bk.: TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 3, C 17, 1. Birleşim, 01.11.1952, s. 16.

109 Tataç, "Olaylara Bakış, Mart 1952, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 106, Yıl 10, Nisan 1952, s. 126.

110 Tataç, "Olaylara Bakış, Şubat 1953 Sonu, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 118, Yıl 11, Nisan 1953, s. 121.

Irak ve İrlanda'ya havayolu ile gönderilen kolilerin ücretlerinde kilogram başına 45 ile 70 kuruş arasında tenzilat yaparken ABD'ye ve Kore'ye gönderilen kolilerde 185, Pakistan'a 95, Hindistan'a 120, Felemenk'e (Hollanda) 150 kuruş kilogram başına indirimine gider. Ayrıca PTT İdaresi posta kanunu uyarınca posta tasarruf sandıkları ve posta çekleri hakkında hazırladığı yönetmeliği tamamlar. Buna göre bütün posta merkezlerinde mevduat sahibi vatandaşların posta havaalelerini ücretsiz gerçekleştirebilme kolaylığı getirilir. Posta çekleri ise bir ay içinde aynı şehir içerisinde bulunan posta merkezlerinde derhal ödeme işlemine tabi tutulur¹¹¹.

PTT İdaresi ayrıca ülkemizin ve Ankara'nın muhtelif yerlerinde 23 yeni PTT şubesi açmaya karar vererek hazırlıklara girişir¹¹². Bunun yanı sıra Kayseri, Konya, Niğde, Isparta, Kastamonu ve Burdur illerinin ilçelerine bağlı çeşitli bucak ve köylerinde yeniden birer posta şubesi açar¹¹³. Yapılan bu icraatlar sayesinde PTT İdaresi, bütün hizmet çeşitleri toplamında 1950'ye göre 1953 yılının sonunda % 80 oranında bir artış kaydeder¹¹⁴. Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin'in verdiği bilgiye göre: 1953 yılında 74 PTT merkez şubesi ile 282 pul satış şubesi açılarak şehir ve kasabaların muhtelif yerlerine 250 posta kutusu konulur. Posta hizmetlerinin hızlı bir şekilde yürütülmesi için de 142 adet kamyon, kamyonet ve bisiklet de hizmete sunulur. Ayrıca 62 yeni posta hattı oluşturulurken hayvan ve araba ile taşıma yapılan 76 posta hattında da motorlu araçlarla nakliyat sağlanır. Normal ve hatıra serisi olmak üzere de 11 seri posta pulu bastırılır¹¹⁵.

PTT İdaresi, posta alanında yaptığı bu icraatların yanı sıra kurum personelinin performansını artırmak için operatör, muhabereci, makinist, ekçi, dağıtıcı ve bakıcı kadrolarını ihtiyaç ölçüsünde eğitim kurslarına tabi tutar. Öte yandan Müteselsil Kefalet Sandığı ile memur, hizmetli ve ailelerin sağlığını korumak amacıyla Sağlık Yardım Sandığı kurulur ve kadrosuzluk nedeniyle terfi edemeyen memurlardan 1000'i aşkın dağıtıcının terfileri gerçekleştirilir. Ayrıca hafta sonu

111 Tataç, "Olaylara Bakış, Nisan 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 96, Yıl 9, Haziran 1951, s. 185; Türkiye'de ve Dünyada Posta Tasarruf Sandıkları hakkında ayrıntılı bilgi almak için bk.: Bekir Vefa, "Posta Tasarruf Sandıkları", **PTT Dergisi**, S 1, Yıl 1, Haziran 1938, s. 24-26.

112 Açılacak bu 23 PTT şubesinin isimleri için bk.: Tataç, "Olaylara Bakış, Temmuz 1952", **Türk Ekonomisi**, S 110, Yıl: 10, Ağustos 1952, s. 252.

113 **Ayın Tarihi**, S No: 238, Yıl Eylül 1953, s. 12; Ayrıca 1955 yılı içinde açılan PTT şubeleri hakkında bilgi almak için bk.: **Ayın Tarihi**, S No: 257, Yıl: Nisan 1955, s. 67.

114 TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 4, C 25, 1. Birleşim, 01.11.1953, s. 13.

115 **Ayın Tarihi**, S No: 242, Yıl Ocak 1954, s. 29.

tatili ile millî ve dini bayramlarda mesai yapan memurların çalışma ücretlerinin artırılmasının yanı sıra personelin verimini yükseltmek amacıyla rasyonel mesai primi uygulamasına geçilir¹¹⁶.

PTT İdaresi, 1955 yılı içerisinde Türkiye'nin çeşitli kazalarına bağlı nahiye-lerinde yeni PTT şubeleri hizmete açar.¹¹⁷ Kurum ayrıca Ankara'dan Avusturya, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelere haftada iki kez doğrudan uçak postası seferleri düzenler¹¹⁸. PTT İdaresi 1950 yılından itibaren büyümesini sürdürerek 700'e yakın hizmet merkezi açar. Ayrıca İşletme, başta personel, maaş ve ücret sistemi olmak üzere sosyal yardım programının uygulanması konusunda eski hantal yapısından kurtarılarak yeni modern bir yapıya kavuşur. Bu dönemde teknik yatırım alanlarına da hız kazandırılarak bilhassa telekomünikasyonun gelişme sürecinde ilerlemeler kaydedilir¹¹⁹.

TABLO 3' te 1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye'de yurt içi posta hizmetleri gösterilmiştir.

116 **Ayın Tarihi**, S No: 242, Yıl: Ocak 1954, s. 30; DP, **Kalkınan Türkiye**, Desen Matbaası, Ankara 1954, s. 154.

117 Hizmete giren bu şubelerin isimleri için bk.: **Ayın Tarihi**, S No: 261, Yıl Ağustos 1955, s. 1.

118 **Ayın Tarihi**, S No: 270, Yıl: Mayıs 1956, s. 3.

119 **Ayın Tarihi**, S No: 282, Yıl: Mayıs 1957, s. 55; PTT İşletmesinin 1927-1967 yılları arasında yaptığı çalışmalar hakkında bilgi almak için bk.: DPT, **Kalkınan Türkiye (Rakamlarla 1923-1967)**, Yayın No: 772-KD: 62, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1969, s. 86.

TABLO: 3 Türkiye’de Yurt İçi Posta Hizmetleri (1950-1960)

Yıllar	Mektup	Posta Kartları	Tebrik Kartları	Basılmış Kâğıtlar	Gazeteler	Küçük Paket	Ücretsiz Posta
1950	111.500.000	100.000	7.300.000	1.500.000	6.300.000	-	-
1951	114.000.000	150.000	9.700.000	2.100.000	8.500.000	-	-
1952	116.300.000	470.000	10.200.000	2.800.000	9.200.000	-	-
1953	117.500.000	600.000	13.300.000	3.100.000	11.700.000	13.000	-
1954	120.000.000	700.000	16.200.000	3.300.000	13.200.000	25.000	-
1955	123.700.000	750.000	18.700.000	3.800.000	15.800.000	78.000	-
1956	106.023.000	865.000	18.462.000	4.441.000	16.052.000	115.000	19.699.000
1957	113.670.000	1.073.000	17.548.000	7.199.000	18.531.000	119.000	25.039.000
1958	132.437.000	1.268.000	15.688.000	8.649.000	17.428.000	173.000	23.419.000
1959	146.851.000	1.386.000	23.397.000	10.811.000	22.662.000	191.000	23.805.000
1960	145.597.000	1.354.000	30.239.000	15.706.000	24.509.000	219.000	5.581.000

Kaynak: İGM, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 522; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1990**, Yayın No: 1472, Ankara 1991, s. 259; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1995**, Yayın No: 1883, Ankara 1996, s. 228-229; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1998**, Yayın No: 2252, Ankara 2001, s. 356-357; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**, Yayın No: 2790, Ankara 2003, s. 356-357; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2006**, Yayın No: 3114, Ankara 2007, s. 377-378; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Yayın No: 3890, Ankara 2012, s. 431-432; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2012**, Yayın No: 4132, Ankara 2013, s. 401-402.

Bu tabloya göre: 1950 yılında 111.500.000 olan mektup sayısı % 30 artışla 1960 yılında 145.597.000’e, 100.000 olan posta kartları sayısı % 1.254 artışla 1.354.000’e, 7300.000 olan tebrik kartları sayısı % 314 artışla 30.239.000’a, 1500.000 olan basılmış kâğıtlar sayısı % 947 artışla 15.706.000’e, 6300.000 olan gazete sayıları % 289 artışla 24.509.000’e yükselmiştir. Ayrıca 1953 yılında 13.000 olan küçük paket sayısı % 1.584 artışla 1960 yılında 219.000’e yükselirken 1956 yılında 19.699.000 olan ücretsiz posta sayısı % 252 düşüşle 1960 yılında 5.581.000’e inmiştir.

TABLO 4’te 1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye’de yurt dışı posta hizmetleri verilmiştir.

TABLO: 4 Türkiye’de Yurt Dışı Posta Hizmetleri (1950-1960)

Yıllar	Mektup	Posta Kartları	Tebrik Kartları	Basılmış Kağıtlar	Gazeteler	Küçük Paket	Ücretsiz Posta
1950	1.350.000	90.000	90.000	50.000	100.000	19.000	-
1951	1.750.000	100.000	110.000	100.000	140.000	20.000	-
1952	2.600.000	200.000	180.000	140.000	200.000	21.000	-
1953	3.100.000	330.000	300.000	170.000	350.000	22.000	-
1954	3.800.000	470.000	380.000	180.000	570.000	22.000	-
1955	4.600.000	510.000	420.000	200.000	760.000	23.000	-
1956	6.192.000	578.000	820.000	202.000	832.000	38.000	9.000
1957	7.411.000	699.000	1.849.000	325.000	756.000	22.000	16.000
1958	8.084.000	1.233.000	1.596.000	320.000	950.000	24.000	6.000
1959	9.403.000	1.807.000	2.586.000	347.000	1.092.000	42.000	11.000
1960	10.728.000	1.529.000	1.094.000	1.081.000	1.543.000	51.000	7.000

Kaynak: İGM, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 522; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1990**, Yayın No: 1472, Ankara 1991, s. 259; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1995**, Yayın No: 1883, Ankara 1996, s. 228-229; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1998**, Yayın No: 2252, Ankara 2001, s. 356-357; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**, Yayın No: 2790, Ankara 2003, s. 356-357; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2006**, Yayın No: 3114, Ankara 2007, s. 377-378; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Yayın No: 3890, Ankara 2012, s. 431-432; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2012**, Yayın No: 4132, Ankara 2013, s. 401-402.

Bu tabloya göre: 1950 yılında 1.350.000 olan mektup sayısı % 694 artışla 1960 yılında 10.728.000’e, 90.000 olan posta kartları sayısı % 1.598 artışla 1.529.000’e, 90.000 olan tebrik kartları sayısı % 1.115 artışla 1.094.000’e, 50.000 olan basılmış kağıtlar sayısı % 2.062 artışla 1.081.000’e, 100.000 olan gazete sayıları % 1.443 artışla 1.543.000’e, 19.000 olan küçük paket sayısı % 168 artışla 51.000 yükselmiştir. Ayrıca 1956 yılında 9.000 olan küçük paket sayısı % 28 azalmayla 1960 yılında 7.000’e düşmüştür.

B. DP Döneminde İcra Edilen Telgraf Hizmetleri

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1940 yılına kadar telgraf önemini koruyan bir haberleşme aracı olmasına rağmen telefonun yavaş yavaş günlük hayata girmesi ve kullanım oranının artmasıyla ikinci plana düşmeye başlamıştır. Du-

ruma sayısal olarak bakıldığında; 1940 yılında 1000 kişiye 468.2 yurtiçi telgraf düşerken, 1950'de bu sayı 343.4 düşmüştür¹²⁰. Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin 5 Aralık 1952 tarihinde Ankara'da düzenlediği basın toplantısında telgrafın geliştirilmesiyle ilgi bilgi vererek büyük şehirlerin telgraf haberleşmesini, telefon devrelerine uygulamalarıyla özel teleks servisinin meydana getirildiğini belirtir. Ayrıca 1953 yılı içinde gemilerle haberleşmek amacıyla 11 sahil ilinde telefon ve telsizin yanında telgraf alıcı ve verici istasyonlarının kurulacağını bildirir¹²¹. Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin'in verdiği oranlara göre yurt içi ve yurt dışı telgraf sayısı 1951'de % 4 iken 1953'te bu oran % 24'e yükselmiştir. Böylece iki yıl içerisinde telgraf sayısında % 500 oranında artış sağlanmıştır. Telgraf hatlarına da değinen Üresin, 1953 yılında telgraf hatlarına 162 kilometre eklenerek mevcut telgraf teli 43.459 kilometreye ve telgraf simültane hattı da 21.958 kilometreye ulaşmıştır. Bakana göre, 1953 yılı sonu itibarıyla Ankara'da dört verici istasyonuna karşılık sekiz alıcı telsiz, telgraf ve telefon teçhizatı varken, İstanbul'da altı verici istasyonuna karşılık 23 alıcı telsiz, telgraf ve telefon teçhizatı yer almıştır¹²².

TABLO 5'de 1950 ile 1960 yılları arasında PTT İdaresinin telgraf hatları ve kuranportör kanalı uzunlukları km olarak, kuranportör kanalı ile yurt içi ve yurt dışı telgrafları miktarı ise sayı olarak gösterilmiştir.

120 PTT Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 249.

121 **Ayin Tarihi**, S No: 229, Aralık 1952, s. 7.

122 **Ayin Tarihi**, S No: 242, Yıl: Ocak 1954, s. 28-29; Ankara ile İstanbul arasında ikinci bir telsiz hattı kurulmasını gerçekleştirmek için ABD'de Mackay Radio Kumpanyası ile sözleşme yapılması hakkındaki 13.07.1951 tarih ve 3/13386 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı için bk.: **BCA**, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 186-Dosya No: 55-Sıra No: 16.

TABLO 5: PTT İdaresinin Telgraf Hatları ve Kuranportör Kanalı Uzunlukları ile Kuranportör Kanal Sayısı ve Yurt içi, Yurt Dışı Telgraf Sayıları (1950-1960)

Yıllar	Genel Güzergâh	Tek Demir Tel	Simültane Yolu	Kuranportör Kanalı	Kuranportör Kanal Sayısı	Yurt İçi Telgraflar	Yurt Dışı Telgraflar
1950	31.204	53.145	15.368	3.585	9	6.891.000	659.000
1951	31.330	49.137	18.033	52.374	144	7.604.000	917.000
1952	31.192	46.109	20.415	52.374	144	9.315.000	996.000
1953	31.080	43.742	22.072	53.917	150	7.297.000	964.000
1954	31.170	41.132	22.995	51.918	154	9.482.000	958.000
1955	31.489	40.430	23.795	51.918	154	9.989.000	906.000
1956	32.818	40.118	26.484	77.578	190	9.945.000	844.000
1957	33.949	38.679	27.795	89.650	218	11.224.000	853.000
1958	38.777	37.899	28.464	104.014	246	11.703.000	862.000
1959	38.894	36.774	28.394	113.500	326	11.477.000	880.000
1960	40.475	36.012	28.194	112.912	326	9.908.000	829.000

Kaynak: İGM, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 523-524; DİE, **İstatistik Yıllığı 1960-1962**, Yayın No: 460, Ankara 1962, s. 525; DİE, **1963 Türkiye İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 490, Ankara 1963, s. 517; DİE, **Türkiye İstatistik Yıllığı, 1964-1965**, Ankara 1965, s. 634; DİE, **Ulaştırma İstatistikleri 1966**, Yayın No: 618, Ankara 1970, s. 199; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1995**, Yayın No: 1883, Ankara 1996, s. 234-235; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**, Yayın No: 2790, Ankara 2003, s. 362.

1950 yılında tek demir tel uzunluğu 53.145 km iken 17.133 km azalarak 1960 yılında 36.012 km'ye düşerken, 31.204 km olan telgraf genel güzergâhı uzunluğu 9.271 km artışla 40.475 km'ye, 15.368 km' olan simültane yolu uzunluğu 12.826 km artışla 28.194 km'ye, 3.585 km olan kuranportör kanalı uzunluğu ise 109.327 km artışla 112.912 km'ye yükselmiştir. Böylece tek demir tel uzunluğunda % 47 oranında azalma yaşanırken, telgraf genel güzergâhı uzunluğunda % 29, simültane yolu uzunluğunda % 83, kuranportör kanalı uzunluğunda ise % 3.049 oranında bir artış sağlanmıştır.

Kuranportör kanal sayısı ile yurt içi ve yurt dışı telgraf sayısına gelince: 1950 yılında 9 olan kuranportör kanal sayısı 317 artışla 1960 yılında 326'ya, 6.891.000

olan yurt içi telgraf sayısı 3.017.000 artışla 9.908.000'e, 659.000 olan yurt dışı telgraf sayısı ise 170.000 artışla 829.000'e yükselmiştir. Böylece kuranportör kanalı sayısında % 3.522, yurt içi telgraf sayısında % 43, yurt dışı telgraf sayısında ise % 25 oranında bir artış kaydedilmiştir.

C. DP Döneminde Gerçekleştirilen Telefon Hizmetleri

Cumhuriyet dönemi hükümetlerinde olduğu gibi DP iktidarı döneminde de şehirlerde belli ölçülerde telefon alt yapı çalışmaları yapılmasına rağmen köylerde bu hizmetlerin istenilen düzeye gelemediği bilinmektedir. Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller'in TBMM'de, köy telefonları hakkında İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarına yönelttiği sözlü sorusuna bakanlar Meclis kürsüsünden sırayla cevap verir. İçişleri Bakanı Halil Özyörük ilk sözü alarak 35.596 köyden sağlanan çeşitli yardımlar sayesinde önceden tesis edilmiş telefon şebekesinin uzunluğunun 46.336 kilometreye ulaştığını bu şebekede yer alan 436 santral ile 8429 telefon makinesinden ancak 5429'unun kullanılabildiğini söyler. Özyörük 1944 yılında köy telefon davasının halledilmesi için ihtiyaç duyulan 93 milyon liralık meblağın 1951 yılı maliyetleri itibarıyla 300 milyon liraya yükseldiğini ifade eder¹²³.

Daha sonra kürsüye gelen Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, telefon ağının kurulup geliştirilmesi çalışmalarının illerden başlayarak köylere doğru yayıldığını, 63 il merkezinden 50'sinde; 480 ilçe merkezinden 58'inde; 942 bucaktan 6'sında ve 35.596 köyden 4'ünde lokal telefon hizmeti verildiğini belirtir. Türkiye'nin telefon bakımından geri olduğunu da izah eden Kurtbek, Dünya ülkelerinde 1000 kişiye 8-10, gelişmiş ülkelerde 1000 kişiye 150-250 telefon düşerken, ülkemizde 1000 kişiye ancak 2,5 telefon düştüğünü söyler. Seyfi Kurtbek, şehirlerin ve ilçelerin birbiriyle telefon irtibatlarını sağlamadan köy telefonları işinin ele alınamayacağını itiraf ederek konuya son noktayı koyar¹²⁴.

Türkiye'de telefon şebekesi bakımından ortaya çıkan bu yetersizliği gidermek için DP Hükümetlerinin haberleşme alt yapı çalışmalarına hız kazandırdığı görülür. Ankara civarında iki Amerikalı uzman tarafından tesis edilerek 4 ayda hizmete sunulması planlanan bir telsiz-telefon santrali bu çalışmalar arasında yer

123 TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 6, 63. Birleşim, 11.04.1951, s. 160-161; **Ayın Tarihi**, S No: 209, Yıl: Nisan 1951, s. 58.

124 TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 6, 63. Birleşim, 11.04.1951, s.162.

alır. Yapılan santral aracılığıyla ABD ile telsiz telefon görüşmeleri daha rahat ve net hale gelebilecektir¹²⁵. PTT İdaresinin telefon abone sayısını artırmaya yönelik olarak yaptığı alt yapı çalışmalarına rağmen şebeke yetersizliği yüzünden bu dönemde halen 50 bin kişinin sıra beklediği bilinir¹²⁶.

Bu sıralarda PTT İdaresi uluslararası haberleşme alanında Avrupa ile aynı standardı yakalamak için, 20 Haziran 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5794 Sayılı Kanun uyarınca 1949'da Paris'te kabul edilen Telgraf ve Telefon Konferansı vesikalarını onamıştır.¹²⁷ Kurum 1 Temmuz 1951 tarihinden itibaren de telgraf ve telefonda dış muhabere ve karşılıklı konuşma ile uluslararası usul ve ücret hesaplarını kabul etmeyi kararlaştırmıştır¹²⁸.

PTT İdaresi, yürürlüğe koyduğu yasal düzenlemelerle bir yandan uluslararası haberleşme anlayışına tabi olurken öbür yandan telefon altyapı çalışmalarına hız kazandırır. Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek 'in verdiği bilgiye göre 1951 yılı itibariyle 4.000 kilometre telefon devresi çekilirken 28.769 kilometrelik kuran-portör kanalları meydana getirilerek 6 santral binası inşaatına başlanır¹²⁹. Bu suretle 1950 yılında otomatik ve manuel santrallerin kapasitesi 63 binin üzerine çıkarken 1952 yılının sonunda bu rakam 84 bine ulaşır¹³⁰.

Ülke içi telefon şebekesi çalışmalarına önem veren PTT İdaresi uluslararası haberleşmeye de önem vererek Zonguldak, Kozlu, Konya, Bursa, Mersin,

125 Tataç, "Olaylara Bakış, Nisan 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 96, Yıl 9, Haziran 1951, s. 185; PTT Kurumunun İstanbul'daki telefon santrallerini takviye yolunda yaptığı çalışmalar için bk.: Tataç, "Olaylara Bakış, Kasım 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 102, Yıl 9, Aralık 1951, s. 383.

126 Tataç, "Olaylara Bakış, Mayıs ve Haziran 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 97, Yıl 9, Temmuz 1951, s. 217-218; Tataç, "Olaylara Bakış, 15 Ağustos-30 Eylül 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 100, Yıl 9, Ekim 1951, s. 316.

127 TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 9, C 33, 20.06.1951, s. 838; **Resmi Gazete**, S No: 7847-7848, 29-30 Haziran 1951; Ayrıca 5794 Sayılı Kanun ile ilişkilendirilen 5450 Sayılı Kanun'un ayrıntısı için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.12.1949, s. 61; **Resmi Gazete**, S No: 7376, 10 Aralık 1949; 7 Mayıs 1947 tarihinde Paris'te toplanan 12. Evrensel Posta Kongresi kararlarını kapsayan ve yedi parçadan oluşan senetlerin içinde yazılı olan hükümler veya 5449 Sayılı Kanunun ayrıntıları için bk.: TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.12.1949, s. 60; **Resmi Gazete**, S No: 7374, 8 Aralık 1949.

128 Tataç, "Olaylara Bakış, 15 Ağustos-30 Eylül 1951, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 100, Yıl 9, Ekim 1951, s. 316.

129 Tataç, Olaylara Bakış, Mart 1952, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 106, Yıl 10, Nisan 1952, s. 126.

130 **Ayın Tarihi**, S No: 229, Aralık 1952, s. 7.

İskenderun, Samsun, Sivas, Trabzon, Erzincan, İznik, Gölçük, Erzurum, Kars, Karadeniz Ereğlisi ve Balıkesir yerleşim merkezleri ile ABD arasında radyo telefon yöntemi (telsiz cihazlarıyla sesli haberleşme) görüşmesini başlatır¹³¹. Ayrıca İstanbul Vilayetinde Erenköy ile Galata ve Tophane arasındaki şebeke dağıtımını tamamlar. Kadıköy'de 300, Karaköy ile Tophane arasında 800 abone kaydı yaparak bunların önemli bir kısmını faaliyete geçirir¹³². Yapılan bu alt yapı çalışmaları neticesinde Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin'in ifadesiyle şehir içi telefon görüşmeleri 1951 yılında % 26, 1953 yılında % 73 oranında artarken şehirlerarası telefon görüşmeleri 1951'de % 24, 1953'de ise % 82 oranında artar¹³³. Böylece iki yıllık süreçte şehir içi telefon görüşmelerinde % 180, şehirlerarası görüşmelerde ise % 241 oranında bir yükseliş sağlanır. Üresin'e göre 1953 yılında otomatik santrallere 10.500 ve manyetolu santrallere 6.980 ilave yapılarak santral kapasitesi 96.334 hatta çıkar. Bu miktar bir önceki yıla göre % 24'lük bir artış oranını ifade eder. Havai bakır ve demir telefon devresine 1.580 kilometrelik bir ilave yapılarak 26.199 kilometreye çıkarılırken Telefon Kuranportörlerine 1953 yılında 8.706 kilometre ilave edilerek 59.574 kilometreye ulaştırılır¹³⁴.

PTT İdaresi, son zamanlarda kurmuş olduğu telefon tesisleri ve genişlettiği uluslararası telli irtibatlarıyla bütün Avrupa ülkeleriyle telefon görüşmelerini gerçekleştirdiği gibi yeni radyo telefon tesisleri sayesinde de ABD, Kanada ve Meksika ile haberleşmeyi sağlayabilmiştir¹³⁵. Buna karşılık Türkiye ile İran arasında radyo telefon görüşmesi daha sonra 24 Eylül 1955 tarihinde gerçekleşmiştir¹³⁶. Ayrıca Diyarbakır-Bağdat arasında 3 kanallı telefon irtibatı hizmete sunulurken Suriye, Lübnan ve Irak ile de telefon görüşmeleri başlamıştır. 1953 yılında uluslararası telefon görüşme miktarı bu sayede bir önceki yıla göre % 68, 1950 yılına göre de % 160 oranında artış göstermiştir¹³⁷.

131 Tataç, "Olaylara Bakış, Nisan 1953, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 120, Yıl 11, Haziran 1953, s. 184.

132 Tataç, "Olaylara Bakış, Eylül 1953, Ulaştırma Ekonomisi", **Türk Ekonomisi**, S 125, Yıl 11, Kasım 1953, s. 346.

133 **Ayın Tarihi**, S 242, Yıl: Ocak 1954, s. 28.

134 **Ayın Tarihi**, S 242, Yıl: Ocak 1954, s. 29.

135 **Ayın Tarihi**, S 242, Yıl: Ocak 1954, s. 30.

136 **Ayın Tarihi**, S 262, Yıl: Eylül 1955, s. 51.

137 **Ayın Tarihi**, S 242, Yıl: Ocak 1954, s. 30.

PTT İdaresi, telekomünikasyon tesis ve genişletme projesi kapsamı çalışmalarına göre iki grup halinde ihaleye çıkardığı 30 şehir ve kasabada 13.700 hatlık otomatik santral ile 6000 hatlık manyetolu santralin tesis işini Ericsson firmasına vermiştir¹³⁸. Ayrıca 20 adet 12 kanallı, 66 adet 3 kanallı telefon cihazları ile 64 adet 18 ve 4 kanallı telgraf kuranportör cihazlarının tesisiyle gerekli şehir içi ve şehirlerarası devrelerin inşasını da Metal Promet ve Philips firmalarına ihale etmiştir¹³⁹.

1951-1954 yılları arasında yapılan 47 milyon liralık yatırım sayesinde ülkedeki telefon sayısı 1950 yılında 68 bin iken 1954'te 123 bine, aynı yıllar arasında telefon ve telgraf kuranportör sayısı 102 iken 413'e yükselmiştir¹⁴⁰.

Ülkemizde geniş halk kitlelerine hitap eden radyo yayıncılığında da önemli mesafeler kat edilmiştir. 1950 yılında 332.618 olan radyo alıcı cihazları sayısı 1954 yılında 828.042'ye yükselmiştir. Bu sayı 1950 yılına göre % 149 oranında bir artışı göstermektedir¹⁴¹.

PTT Genel Müdürlüğü, bir süreden beri inşaatını sürdürdüğü Sakarya 1200 hatlık otomatik telefon santralini tamamlayarak 17 Nisan 1955 tarihinde düzenlediği resmi bir törenle hizmete açmıştır¹⁴². Telefon santrali sayılarının gittikçe artması ülkemizde kişi başına düşen telefon sayısını da artırmıştır. 1955 yılının Haziran ayı itibariyle Türkiye'de 1000 kişiye 5,2 telefon düşmektedir. Ülkemizde 1965 yılına kadar 10 yıllık dönemde 1000 kişiye 15 telefon düşmesi yolunda yeni şebeke tesisi çalışmalarına girilmiştir¹⁴³.

Yine 1955 yılı Haziran ayı itibariyle işletmeye açılmış ve açılacak 149.900 adet telefon hattından fiilen yararlanılmakta olanı 99.500 kadardır. Bu işletmede

138 Ericsson firması ile yapılan bir anlaşmanın Menderes' e iletildiği haberi ile ilgili belge için bk. **BCA**, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 21-Dosya No: 121-Sıra No: 3; PTT İşletme Genel Müdürlüğü ile Ericsson firması arasında İstanbul'da kurulacak 13.500 hatlık otomatik telefon santralleri için, akdedilmiş sözleşmeler ve bunların içerikleri hakkında 20.02.1952 tarih ve 3/15968 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı için ayrıca bk.: **BCA**, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 130-Dosya No: 87-Sıra No: 17.

139 **Ayın Tarihi**, Sayı No: 242, Yıl: Ocak 1954, s. 29.

140 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 10, Toplantı: 1, C 5, 42. Birleşim, 18.02.1955, s. 212; "Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın 1955 Yılı Bütçe Nutku", **Türk Ekonomisi**, S 141, Yıl 13, Mart 1955, s. 75.

141 TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 10, Toplantı: 1, C 5, 42. Birleşim, 18.02.1955, s. 225.

142 **Ayın Tarihi**, S 257, Yıl: Nisan 1955, s. 36.

143 **Ayın Tarihi**, S 259, Yıl: Haziran 1955, s. 13.

yer alan hattın 42.000'i İstanbul'da, 57.500'ü ise Ankara ve diğer şehirlerde bulunmaktadır. Telefon tesislerinin daha da artırılması yolunda hazırlanan program gereğince PTT Genel Müdürü'nün başkanlığında oluşturulan bir heyetin İsveç'e giderek Ericsson firması ile 77 milyon İsveç Kronu tutarında malzeme karşılığında 119.200 abonelik yeni bir genişletme 7 yıl sürede tamamlanması konusunda anlaşmaya varmıştır¹⁴⁴.

Bu çalışmalar sayesinde otomatik telefon hat sayısında bariz artışlar olmuştur. DP iktidara geldiği zaman Türkiye'de otomatik telefon hat sayısı 60.000 civarında iken 1955 yılı Haziranına kadar olan beş yıllık süreçte 38.500 hattın ilave edilmesiyle bu sayı 99.500'e çıkarılmıştır. Devam etmekte olan genişletme çalışmaları sayesinde bu rakam 149.000'e Ericsson firmasıyla imzalanan son anlaşma gereği 119.200 hattın ilave edilmesiyle de 268.200'e ulaşacaktır. Manyetolu telefonlar bu hesaplamaların kapsamı dışında yer almıştır¹⁴⁵. PTT Genel Müdürlüğü, hazırladığı 1956 yılı programı gereğince yurdumuzun haberleşmesinde yararlanılacak kuranportör cihazlarının ülkenin çeşitli yerlerde tesis edilmesi görevini de İtalyan Telettra firmasına ihale etmiştir¹⁴⁶.

Genel Müdürlük, şehirlerarası telefon ve telgraf muhabere imkânlarını artırmak için yeni çalışmalara girişmiştir. Bunun için Türkiye'de ilk defa kurulacak 120 telefon kanallı İzmir-İstanbul-Ankara-Sivas radyolink sistemi (iki nokta arasında elektromanyetik dalgalarla iletişim kurma sistemi) ile aynı kanal kapasitesine sahip İzmir-Yunanistan ve İtalya uluslararası radyolink sistemi oluşturulması için 10 Mayıs 1956 'da Fransız S.F.R. Firması ile Ankara'da bir sözleşme imzalanmıştır.¹⁴⁷ Bunun yanı sıra Fransız S.F.R. Firmasıyla maliyeti 12.400.000 lirayı bulan 120 telefon kanallı İzmir-Antalya-Konya-Ankara, Konya-Adana-İskenderun, İskenderun-Antalya-Elazığ-Diyarbakır-Batman-Antalya, Afyon-Kütahya-Eskişehir-Bursa-Bandırma-Balıkesir- şehirleri arasında 4 yeni radyolink sisteminin oluşturulması yönünde 10 Nisan 1957' de yeni bir sözleşme daha imzalanmıştır¹⁴⁸.

144 **Ayın Tarihi**, S 259, Haziran 1955, s. 13-15.

145 **Ayın Tarihi**, S 259, Haziran 1955, s. 16; Celal Bayar'ın 1 Kasım 1955 tarihli TBMM'nin 3. Toplanma Yılı'nın açılış konuşmasında 1950 yılından 1955 yılına kadar geçen beş yıllık dönemde telefon hatlarının artışı ile ilgili verdiği rakamlar için bk.: TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 10, Toplantı: 2, C 8, 1. Birleşim, 01.11.1955, s. 16.

146 **Ayın Tarihi**, S 267, Yıl: Şubat 1956, s. 3.

147 **Ayın Tarihi**, S 270, Yıl: Mayıs 1956, s. 10.

148 **Ayın Tarihi**, S 81, Yıl: Nisan 1957, s. 21.

PTT İşletmesinde yaşanan bu gelişmeler telefon alt yapı rakamlarına da yansımıştır. 1950 yılında Türkiye'de telefon santralleri kapasitesi 68.200 olduğu halde sonradan bu sayıya 100.000'e yakın bir ilave daha yapılmıştır. 1956 yılı sonunda 167.000'e çıkarılan telefon santralleri kapasitesi yapılmakta olan tesislerle 206.000'e yükselecektir. İstanbul'da yapılan genişletilme çalışmalarının tamamlanmasıyla Türkiye'nin toplam telefon santralleri kapasitesi 400.000'i aşacaktır¹⁴⁹.

Telefon santrali kapasitesi 1950'de Ankara'da 17.000 iken 1957 yılı içerisinde 26.000'e, aynı yıllar arasında İstanbul'da 31.000 iken 59.000'e yükselmiştir. Sözleşme icabı yapılmakta olan tesislerin tamamlanmasıyla Ankara'nın abone kapasitesi 64.000'e çıkacaktır. İstanbul'a 1957 yılı sonuna kadar 8.600 yeni hat daha ilave edilecektir. Tesis edilecek alt yapı çalışmalarıyla ilgili yapılan sözleşmelerinin tamamen yürürlüğe girmesiyle de İstanbul'da telefon santrali kapasitesi 200.000'e yükselecektir¹⁵⁰.

PTT İdaresinin yaptığı bu telefon alt yapı hizmetleri ile insanlar imkânları ölçüsünde yaşadıkları şehirlerden uzakta bulunan yakınları ve sevdikleriyle iletişim kurarak hasretlerini giderebilmişlerdir. Bu sayede yüzlerce kilometre ötede ikamet eden akrabalarıyla bir araya gelebilmenin maddi ve manevi zorluğunu da yaşamamışlardır. Telefonun ulaşım ve haberleşme dışında da kullanılması insanların hayatında birçok kolaylığı beraberinde getirmiştir. Sağlık, eğitim, bayındırlık, enerji, maden, turizm, tarım, sanayi ve ticaret sektörü başta olmak üzere birçok alanda insanların ihtiyaçlarının giderilmesinde ve güvenliğinin temin edilmesinde telefona başvurularak ondan yararlanılması, işlerin aksamadan yürümesini sağlamanın yanı sıra zamandan da tasarruf edebilmenin imkânına kavuşulmasını ortaya koymuştur.

TABLO 6'da PTT İşletmesinin 1950 ile 1960 yılları arasında bakır ve demir telefon devreleri ile kuranportör kanalı uzunlukları kilometre cinsinden, kuranportör kanal ve telefon aboneleri de sayı olarak verilmiştir.

149 **Ayın Tarihi**, S 282, Yıl: Mayıs 1957, s. 55-56; 1950-1959 yılları arası telefon santralleri kapasitesi için ayrıca bk.: İGM, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 526.

150 **Ayın Tarihi**, S 282, Yıl: Mayıs 1957, s. 56.

TABLO 6: PTT İşletmesinin Telefon Hatları Uzunluğu ile Kuranportör Kanal ve Telefon Aboneleri Sayıları (1950-1960)

Yıllar	Bakır Devre	Demir Devre	Toplam	Kuranportör Kanalı	Genel Toplam	Kuranportör Kanal Sayısı	Telefon Aboneleri Sayısı
1950	16.910	2.692	19.602	39.517	59.119	93	58.189
1951	17.674	4.643	22.317	41.363	63.680	104	63.376
1952	18.808	5.841	24.649	50.268	74.914	126	70.376
1953	19.352	6.982	26.334	59.379	85.713	144	80.095
1954	19.589	8.324	27.913	90.954	118.867	233	103.030
1955	20.208	8.777	28.985	91.761	120.746	236	116.455
1956	22.139	9.536	31.675	96.356	128.031	244	133.328
1957	25.979	9.843	35.822	129.317	165.139	333	154.316
1958	38.657	9.716	48.373	145.581	193.954	376	167.230
1959	40.271	9.796	50.067	160.440	210.507	425	172.765
1960	43.230	9.595	52.825	152.344	205.169	431	180.030

Kaynak: İGM, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 524-525; DİE, **İstatistik Yıllığı 1960-1962**, Yayın No: 460, Ankara 1962, s. 526; DİE, **1963 Türkiye İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 490, Ankara 1963, s. 518; DİE, **Türkiye İstatistik Yıllığı, 1964-1965**, Ankara 1965, s. 635; DİE, **Ulaştırma İstatistikleri 1966**, Yayın No: 618, Ankara 1970, s. 200; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-1995**, Yayın No: 1883, Ankara 1996, 235; DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**, Yayın No: 2790, Ankara 2003, s. 362; TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Yayın No. 3890, Ankara 2012, s. 433.

1950 yılında 16.910 km olan bakır devre uzunluğu 26.320 km artışla 1960 yılında 43.230 km'ye; 2.692 km olan demir devre uzunluğu 6.903 km artışla 9.595 km'ye; 39.517 km olan kuranportör kanalı uzunluğu 112.827 km artışla 152.344 km'ye yükselmiştir. Böylece 10 yıllık süreçte bakır devre uzunluğunda % 155, demir devre uzunluğunda % 256, kuranportör kanalı uzunluğunda % 285 oranında bir artış sağlanmıştır.

Kuranportör ve telefon aboneleri sayılarına gelince: 1950 yılında 93 olan kuranportör kanal sayısı 338 artarak 1960 yılında 431'e; 58.189 olan telefon aboneleri sayısı 121.841 artışla 180.030'a yükselmiştir. Böylece 10 yıl içerisinde kuranportör kanal sayısında % 363, telefon aboneleri sayısında % 209 oranında bir artış sağlanmıştır.

SONUÇ

İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun her bir köşesini işgal eden Batılı güçlere karşı tertibat alarak onları işgal ettikleri yörelerden atmak maksadıyla 23 Nisan 1920 yılında Ankara'da teşkil edilen Büyük Millet Meclisi, ilk etapta haberleşmeye önem vererek *Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumisi* 'ne İzmit Milletvekili Sırrı Beyi atar. Akabinde Refet Bey ve Saruhan Milletvekili Sabri Bey sırasıyla bu göreve getirilir.

Millî Mücadele döneminde düşmanın ahvalini takip ederek buna karşı gerekli önlemleri almak üzere haberleşme alanında bir dizi yasal düzenleme ve icraata girişen Anadolu Hükümeti yaptığı bu çalışmalarla komutanların aralarında şifreli telgraflarla muhabere yapmasını temin etmiştir. Bu sayede Doğu Anadolu'da Ermeniler, Güneyde Fransızlar, Batı Anadolu'da Yunanlılarla yapılan mücadelelerde başarılı olunarak düşmanın ülkeden atılması mümkün hale getirilmiş, akabinde milletin bağımsızlığının sağlanmasıyla da ulusal Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır.

Cumhuriyet döneminin posta alanında yapılan ilk önemli teşebbüsü 26 Haziran 1923 tarihinde Posta İdaresinin görev ve yetkilerini tespit eden 376 Sayılı Posta Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olmuştur. Posta İdaresinin verimli çalışarak ülke ekonomisine destek olmasını isteyen Cumhuriyet hükümetleri posta alanında deneyimli yabancı uzmanları Türkiye'ye davet ederek onların görüş ve tavsiyelerinden yararlanmıştı.

Dış ülkelerin deneyimli posta uzmanlarından faydalanan Cumhuriyet hükümetleri yurt dışı posta taşımacılığını da geliştirmeye özen göstererek yabancı hava ulaşımı şirketleriyle 1926 ve 1930 yılında yaptığı anlaşmalarla İstanbul'dan Paris, Roma ve Berlin'e; 1939 yılında yaptığı iki anlaşma ile de İstanbul-Belgrad-Budapeşte-Viyana-Berlin ve İstanbul-Bükreş arasında II. Dünya Savaşı başlangıcına kadar sürecek olan uçak seferleri düzenlemiştir. Ayrıca Balkan ülkeleriyle 1932-1940 yılları arasında posta münasebetlerinin geliştirilmesine yönelik iş birliğine gidilmiştir.

PTT İdaresi, yurt içi ve yurt dışı haberleşme alanında yaptığı bu çalışmalar sayesinde insanların uzak mekânlardaki yakınlarıyla haberleşme imkânına kavuşmasını temin etmesinin yanı sıra günlük ihtiyaçları arasında bulunan ticaret eşyasından gazetelere, küçük paketlerden kolilere kadar birçok farklı nesne ve eşyayı adrelelere zamanında teslim ederek halkın ihtiyaçlarını önemli ölçüde

karşılamaştır. Devletin güzide bir müessesesi olan PTT İdaresinin bu görevini yerine getirmesi kurumun halkın nezdinde sempati kazanmasına vesile olmuştur. Halkın devlete sempati göstermesiyle oluşan bu yakınlık devletin başka alanlarda hizmetini artırarak sürdürmesini sağlamıştır.

Cumhuriyetin ilk yılları ve sonrasında ulusal ve uluslararası haberleşmenin önemli vasıtalarından olan telgrafçılık alanında da önemli çalışmalar yapılmış bu sayede ülke içerisinde birçok yerleşim birimi ile bağlantı kurularak buralarda meydana gelen gelişmelerden yakından haberdar olunmuştur. Böylece yerleşim merkezlerinde yaşanacak olası olaylara anında ve yerinde müdahale edilerek maddi ve manevi kayıpların önlenmesi imkânı sağlanmıştır. Bu dönemde telgraf iletişiminin ülkelerarası ilişkilerin ilerlemesine de vesile olduğu görülür. Dış ülkelere Türkiye'ye, Türkiye'den de dış ülkelere ulaştırılan her türlü gelişmenin telgrafla aksettirilmesi ülkelerarası ikili ilişkilerin dış politikada seyrini etkilemiştir.

Posta Telgraf ve Telefon alanında DP döneminde de önemli gelişmelerin yaşandığı bilinmektedir. İş hayatını kolaylaştıran sayaçlı makinelerle otomatik para makinelerinin dış ülkelere getirilmesi, dış ülkelere sevk edilen postaların taşıma ücretlerinde indirimle gidilmesi, yeni PTT şubelerinin açılması, personelin çalışma performansını artırmaya yönelik ücret iyileştirmesi ile sağlık ve özlük haklarını geliştirmeye yönelik yeni uygulamaların yürürlüğe konması, Kurumun mali zararının azaltılmasında tedbir olarak PTT merkezlerinin küçük şubelere dönüştürülmesi, bu döneme damga vuran belli başlı gelişmeler arasında yer almıştır.

Ayrıca teşkilat, kuranportör kanal sayısı ile uzunluğu, telefon devreleri uzunluğu, telefon santralleri kapasiteleri ve telefon aboneleri sayısında artışlar kaydetmesinin yanı sıra kurduğu modern telefon tesisleri ve genişlettiği uluslararası bağlantılarla Avrupa, ABD, Kanada, Meksika, İran, Irak, Lübnan ve Suriye ülkeleriyle telefon görüşmelerini başlatmıştır.

PTT İdaresinin yaptığı telefon alt yapı çalışmaları ve gerçekleştirdiği hizmetlerle insanlar yaşadıkları şehirlerden uzakta bulunan sevdikleriyle iletişim kurarak özlemlerini dindirebilmişlerdir. Bu sayede yüzlerce kilometre ötede yaşayan yakınlarıyla bir araya gelebilmenin ekonomik ve manevi külfetine katlanma zahmetinden kurtulmuşlardır.

Son tahlilde; telefonun ulaşım ve haberleşme ihtiyacı dışında da kullanılması insanların hayatında birçok kolaylığı beraberinde getirmiştir. Sağlık, eğitim, bayındırlık, enerji, maden, turizm, tarım, sanayi ve ticaret sektörü başta olmak

üzere birçok sektörde insanların güvenliğinin sağlanması ve ihtiyaçlarının giderilmesinde telefona müracaat edilmesi günlük işlerin rahat yürütölmesini temin etmesinin yanı sıra zamanın da iyi kullanılmasını mümkün hale getirmiştir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (BCA)

- BCA, Fon No: 30 10 0 0-Kutu No: 14-Dosya No: 81-Sıra No: 1
 _____, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 21-Dosya No: 121-Sıra No: 3.
 _____, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 159-Dosya No: 118-Sıra No: 6.
 _____, Fon No: 30 1 0 0-Kutu No: 159-Dosya No: 120-Sıra No: 8.
 _____, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 83-Dosya No: 42-Sıra No: 18.
 _____, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 186-Dosya No: 55-Sıra No: 16.
 _____, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 130-Dosya No: 87-Sıra No: 17.
 _____, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 135-Dosya No: 27-Sıra No: 6.
 _____, Fon No: 490 1 0 0-Kutu No: 4-Dosya No: 18-Sıra No: 14.

II. RESMİ YAYINLAR

A. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar Dergisi, Zabıt Ceridesi ve Tutanak Dergisi

- TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 04.06.1336, s. 415.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 28.11.1336, s. 65.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 02.12.1336, s. 430.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 03.02.1337, s. 95.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 21.02.1337, s. 436.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 28.02.1337, s. 111.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 17.05.1337, s. 442.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 30.05.1337, s. 142.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 24.12.1337, s. 203.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 1, C 1, 23.01.1338, s. 212-213.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 26.11.1923, s. 145-152.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 04.02.1340, s. 199-205.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 2, 20.04.1340, s. 370.
 _____, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 4, C 12, 23.05.1933, s. 365.

- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 18.05.1935, s. 141.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 10.06.1935, s. 555-558.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 15, 14.06.1935, s. 720- 729.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 16, 10.06.1936, s. 951.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 16, 12.06.1936, s. 1039-1040.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 17, 01.02.1937, s. 169.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 18, 25.04.1938, s. 279-288.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 18, 06.06.1938, s. 771-772.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 19, 16.01.1939, s. 100-101.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 6, C 20, 27.05.1939, s. 123.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 7, C 28, 17.05.1946, s. 640.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 30, 04.02.1948, s. 449.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.12.1949, s. 60-61.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 8, C 32, 02.03.1950, s. 1126-1143.
- , **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 9, C 33, 20.06.1951, s. 838.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 15, 133. İçtima, 24.12.1337, s. 228.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 125-126.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 1, C 8, 154. İçtima, 21.02.1337, s. 342.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 16, 149. İçtima, 23.01.1338, s. 122-125.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 2, C 10, 37. İçtima, 28.05.1337, s. 340.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 3, C 18, 1. İçtima, 01.03.1338, s. 3.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Toplantı: 4, C 28, 1. İçtima, 01.03.1339, s. 5.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Toplantı: 1, C 3, 58. İçtima, 26 11.1339, s. 616-621.
- , **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 2, C 13, 1. Birleşim, 01.11.1936, s. 5.

———, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 3, C 20, 1. Birleşim, 01.11.1937, s. 6.

———, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Toplantı: 3, C 20, 3. Birleşim, 08.11.1937, s. 30.

———, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Toplantı: 2, C 14, 1. Birleşim, 01.11.1944, s. 5.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Toplantı: 0, C 1, 3. Birleşim, 14.08.1946, s. 33

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 2, 1. Birleşim, 01.11.1950, s. 8.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 6, 58. Birleşim, 30.03.1951, s. 65.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 1, C 6, 63. Birleşim, 11.04.1951, s.160-162.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 2, C 10, 1. Birleşim, 01.11.1951, s. 11.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 3, C 17, 1. Birleşim, 01.11.1952, s.16.

———, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Toplantı: 4, C 25, 1. Birleşim, 01.11.1953, s. 13.

———, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 10, Toplantı: 1, C 5, 42. Birleşim, 18.02.1955, s. 212, 225.

———, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 10, Toplantı: 2, C 8, 1. Birleşim, 01.11.1955, s. 16.

B. Resmi Gazete

Resmi Gazete, Sayı No: 5, 7 Mart 1337.

———, Sayı No: 9, 4 Nisan 1337.

———, Sayı No: 12, 25 Nisan 1337.

———, Sayı No: 17, 6 Haziran 1337.

———, Sayı No: 2415, 31 Mayıs 1933.

———, Sayı No: 3014, 28 Mayıs 1935.

- , Sayı No: 3031, 18 Haziran 1935.
———, Sayı No: 3037, 25 Haziran 1935.
———, Sayı No: 3332, 17 Haziran 1936.
———, Sayı No: 3335, 20 Haziran 1936.
———, Sayı No: 3530, 10 Şubat 1937.
———, Sayı No: 3896, 2 Mayıs 1938.
———, Sayı No: 3934, 15 Haziran 1938.
———, Sayı No: 4117, 21 Ocak 1939.
———, Sayı No: 4220, 31 Mayıs 1939.
———, Sayı No: 6315, 24 Mayıs 1946.
———, Sayı No: 6827, 9 Şubat 1948.
———, Sayı No: 7376, 10 Aralık 1949.
———, Sayı No: 7451, 8 Mart 1950.
———, Sayı No: 7847-7848, 29-30 Haziran 1951.

**C. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (İGM),
Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ya-
yınları**

- İGM, **İstatistik Yıllığı 1929**, Yayın No: 8, Ankara 1929, s. 246.
———, **İstatistik Yıllığı 1930**, Ankara 1930, s. 369.
———, **İstatistik Yıllığı 1930-1931**, Ankara 1931, s. 578.
———, **İstatistik Yıllığı 1931-1932**, Yayın No: 21, Ankara 1932, s. 418.
———, **İstatistik Yıllığı 1932-1933**, Yayın No: 34, Ankara 1933, s. 411,
474.
———, **İstatistik Yıllığı 1934-1935**, Ankara 1935, s. 650.
———, **İstatistik Yıllığı 1935-1936**, Yayın No: 88, Ankara 1936, s. 406,
460.
———, **İstatistik Yıllığı 1936-1937**, Yayın No: 115, Ankara 1937, s. 435.
———, **Küçük İstatistik Yıllığı 1937-1938**, Yayın No: 129, Ankara 1938,
s. 236- 243.
———, **İstatistik Yıllığı 1938-1939**, Yayın No: 142, Ankara 1939, s. 496.

- _____, **İstatistik Yıllığı 1939-1940**, Yayın No: 154, Ankara 1940, s. 539-540.
- _____, **Küçük İstatistik Yıllığı 1940-1941**, Yayın No: 192, Ankara 1942, s. 309.
- _____, **İstatistik Yıllığı 1942-1943**, Yayın No: 226, Ankara 1944, s. 377.
- _____, **Küçük İstatistik Yıllığı 1942-1945**, Yayın No: 253, Ankara 1947, s. 438, 551.
- _____, **İstatistik Yıllığı 1948**, Yayın No: 285, Ankara 1948, s. 575.
- _____, **İstatistik Yıllığı 1949**, Yayın No: 303, Ankara 1949, s. 399.
- _____, **Türkiye İstatistik Yıllığı 1950**, Yayın No: 328, Ankara 1950, s. 401.
- _____, **1959 İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 522-525.
- DİE, **İstatistik Yıllığı 1960-1962**, Yayın No: 460, Ankara 1962, s. 525-526.
- _____, **1963 Türkiye İstatistik Yıllığı**, Yayın No: 490, Ankara 1963, s. 517-518.
- _____, **Türkiye İstatistik Yıllığı, 1964-1965**, Ankara 1965, s. 634-635.
- _____, **Ulaştırma İstatistikleri 1966**, Yayın No: 618, Ankara 1970, s. 199-200.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-1990**, Yayın No: 1472, Ankara 1991, s. 259.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-1995**, Yayın No: 1883, Ankara 1996, s. 228-235.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-1998**, Yayın No: 2252, Ankara 2001, s. 356-357.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**, Yayın No: 2790, Ankara 2003, s. 356-362.
- TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2006**, Yayın No: 3114, Ankara 2007, s. 377-378.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Yayın No: 3890, Ankara 2012, s. 431-433.
- _____, **İstatistik Göstergeler 1923-2012**, Yayın No: 4132, Ankara 2013, s. 401-402.

D. Ayın Tarihi (Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü)

Ayın Tarihi, Sayı No: 165, Yıl: 16 Ağustos 1947, s. 6.

_____, Sayı No: 183, Yıl: Şubat 1949, s. 112.

_____, Sayı No: 209, Yıl: Nisan 1951, s. 58.

_____, Sayı No: 217, Yıl: Aralık 1951, s. 66.

_____, Sayı No: 229, Aralık 1952, s. 7.

_____, Sayı No: 238, Yıl: Eylül 1953, s. 12.

_____, Sayı No: 242, Yıl: Ocak 1954, s. 28-30.

_____, Sayı No: 257, Yıl: Nisan 1955, s. 36, 67.

_____, Sayı No: 259, Yıl: Haziran 1955, s. 13-15.

_____, Sayı No: 261, Yıl: Ağustos 1955, s. 1.

_____, Sayı No: 267, Yıl: Şubat 1956, s. 3.

_____, Sayı No: 270, Yıl: Mayıs 1956, s. 3, 10.

_____, Sayı No: 281, Yıl: Nisan 1957, s. 21.

_____, Sayı No: 282, Yıl: Mayıs 1957, s. 55-56.

III. KİTAPLAR

Arar, İsmail, **Hükümet Programları, 1920-1965**, Burçak Yayınevi, İstanbul 1968.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2007.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TBMM'de Cumhuriyet Halk Partisi Kurultaylarında, 1906-1938, Yayına Hazırlayanlar: Ali Sevim vd., Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

Bear, John, **Haberleşme**, Çeviren Erol Erduran Remzi Kitabevi, İkinci Basım, İstanbul 1977.

Bezaz, Yurda Güven, **Geçmişten Günümüze Haberleşme ve PTT Tarihi**, Türkiye Haber-İş Sendikası Yayınları, Ankara 2006.

Cebesoy, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, Temel Yayınları, İstanbul 2000.

DP, **Kalkınan Türkiye**, Desen Matbaası, Ankara 1954.

DPT, **Kalkınan Türkiye (Rakamlarla 1923-1967)**, Yayın No: 772-KD: 62, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1969.

Eskin, Şekip, **Türk Posta Tarihi**, Ulusal Matbaa, Ankara 1942.

Gökbilgin, M. Tayyib, **Millî Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, İstanbul 2011.

Orbay, Rauf, **Cehennem Değirmeni, Siyasî Hatıralarım**, C 2, Emre Yayınları, İstanbul, 2004.

———, **Rauf Orbay'ın Hatıraları 1914-1945**, Yayına Hazırlayan, Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

PTT Genel Müdürlüğü, **Geçmişten Günümüze Posta**, Cem Web Ofset Sanayi, Ankara 2007.

PTT Genel Müdürlüğü, **İstiklal Harbimizde PTT**, PTT Yayınları, Ankara 2009.

Sükan, Faruk, **Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları, TBMM, 1950-1960**, Kültür Ofset Limited Şirketi Yayınları, Ankara 1991.

IV. MAKALELER

Akın, Rıdvan, “TBMM'nin İlk Bütçe Yasası:1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, S 2, Yıl: 1/2002, s.1-40.

Akıncı, Rüçhan, “Ulaştırma İşlerimiz”, **İktisadi Yürüyüş**, C 9, S 211, Yıl: 9, 19 Kasım 1948, s. 4, 20, 24.

Apaydın, Raif F., “Telefonculuğumuzun Bugünkü Durumu”, **PTT Dergisi**, S 2, Yıl: 1, Temmuz 1938, s. 22.

Arserim, E. Sabri, “Posta Nedir? Hukuku Amme Sahasındaki Yeri”, **PTT Dergisi**, S 1, Yıl: 1, Haziran 1938, s. 21-23.

Buyan, Sakin, “Posta Tarihi ve Postalarımız”, **PTT Dergisi**, S 10, Yıl: 1, Mart 1939, s. 20.

“Devlet Ulaştırma İşleri Pavyonu”, **İktisadi Yürüyüş**, C 10, S 238-240, Yıl: 10, 31 Aralık 1949, s. 28-33.

Durukal, Hüsnü Sadık, “Telgrafın Yerini Telefon Tutabilir mi?”, **İktisadi Yürüyüş**, C 8, S 182, Yıl: 8, 21 Temmuz 1947, s. 3, 22, 23.

———, “PTT Meslek Öğretimi”, **İktisadi Yürüyüş**, C 8, S 187, 15 Kasım 1947, s. 10,11,15.

Eker, Nuri, “Telgrafın Tarihçesi-I”, **PTT Dergisi**, S 1, Yıl. 1, Haziran 1938, s. 27-29.

———, “Telgrafın Tarihçesi-II”, **PTT Dergisi**, S 2, Yıl. 1, Temmuz 1938, s. 19-21.

İncedayı, Cevdet Kerim, “Münakalât Vekâletinin Politikası”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl: 2, 1 Haziran 1941, s. 2-3.

Köktürk, Köktürk, “Milletlerarası Haberleşme”, **İktisadi Yürüyüş**, C 9, S 211, Yıl: 9, 19 Kasım 1948, s. 6, 19, 22.

“Maliye Vekili Hasan Polatkan’ın 1955 Yılı Bütçe Nutku”, **Türk Ekonomisi**, S 141, Yıl: 13, Mart 1955, s. 67-79.

“Muhaberat, Telgraf-Telsiz”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, 1 Haziran 1941, s. 41.

“Muhaberat, Telefon”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, Sayı. 35-36, Yıl: 2, 1 Haziran 1941, s. 44-45,47.

“Münakalât İşlerimiz”, **İktisadi Yürüyüş**, C 6, S 123, Yıl: 6, 5 Şubat 1945, s. 7.

Özkardeş, M. Ali, “Telefonculuk”, **PTT Dergisi**, S 1, Yıl: 1, Haziran 1938, s. 16.

Ülkütaşır, M. Şakir, “İlk Posta Teşkilatımız Nasıl Kuruldu”, **Hayat Tarih Mecmuası**, C 1, S 3, Yıl: 3, Nisan 1967, s. 70-72.

“Postanın Tarihi-I”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl: 2, 1 Haziran 1941, s. 40.

“Postanın Tarihi-II”, **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 39, Yıl: 2, 16 Temmuz 1941, s. 8.

“Postanın Tarihi-III”, **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 40, Yıl: 2, 1 Ağustos 1941, s. 16.

“Postanın Tarihi-IV”, **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 41, Yıl: 2, 20 Ağustos 1941, s. 27.

“Postanın Tarihi-V”, **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 42, Yıl: 2, 9 Eylül 1941, s. 25.

“Postanın Tarihi-VI”, **İktisadi Yürüyüş**, C 4, S 44, Yıl: 2, 1 Teşrinievvel 1941, s. 15.

“PTT İdaresi”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl: 2, 1 Haziran 1941, s. 39.

“PTT Pavyonundan Röportaj”, **İktisadi Yürüyüş**, C 11, S 255-257, Yıl: 11, 3 Ağustos 1950, s. 30-31.

Tanç, Hamdi, “PTT’de Sır Masuniyeti”, **İktisadi Yürüyüş**, C 3, S 35-36, Yıl: 2, 1 Haziran 1941, s. 42.

Tataç, Ziya, “Olaylar, Mayıs 1949, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 73, Yıl: 7, Temmuz 1949, s. 157-162.

———, “Olaylara Bakış, Haziran 1949, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 74, Yıl: 7, Ağustos 1949, s. 181-185.

———, “Olaylara Bakış, Eylül 1949, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 77, Yıl: 7, Kasım 1949, s. 253-262.

———, “Olaylara Bakış, Ocak-Şubat 1950, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 81, Yıl: 8, Mart 1950, s. 63-70.

———, “Olaylara Bakış, Mayıs 1950, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 83, yıl: 8, Mayıs 1950, s. 112-118.

———, “Olaylara Bakış, Haziran 1950, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 85, Yıl: 8, Temmuz 1950, s. 163-166.

———, “Olaylara Bakış, Aralık 1950, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 91, Yıl: 9, Ocak 1951, s. 26-30.

———, “Olaylara Bakış, Nisan 1951, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 96, Yıl: 9, Haziran 1951, s. 182-187.

———, “Olaylara Bakış, Mayıs ve Haziran 1951, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 97, Yıl: 9, Temmuz 1951, s. 212-219.

———, “Olaylara Bakış, 15 Ağustos-30 Eylül 1951, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 100, Yıl: 9, Ekim 1951, s. 309-319.

———, “Olaylara Bakış, Kasım 1951, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 102, Yıl: 9, Aralık 1951, s. 378-383.

———, “Olaylara Bakış, Mart 1952, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 106, Yıl: 10, Nisan 1952, s. 123-126.

———, “Olaylara Bakış, Temmuz 1952”, **Türk Ekonomisi**, S 110, Yıl: 10, Ağustos 1952, s. 247-254.

———, “Olaylara Bakış, Şubat 1953 Sonu, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 118, Yıl: 11, Nisan 1953, s. 118-121.

———, “Olaylara Bakış, Nisan 1953, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 120, Yıl: 11, Haziran 1953, s. 181-184.

———, “Olaylara Bakış, Eylül 1953, Ulaştırma Ekonomisi”, **Türk Ekonomisi**, S 125, Yıl: 11, Kasım 1953, s. 338-346.

Vefa, Bekir, “Posta Tasarruf Sandıkları”, **PTT Dergisi**, S 1, Yıl: 1, Haziran 1938, s. 24-26.

Yazman, Aslan Tufan, “Ulaştırma Bakanlığı ve Seyfi Kurtbek”, **İktisadi Yürüyüş**, C 12, S 271, Yıl: 12, 15 Nisan 1951, s. 1-2.

V. SÜRELİ YAYINLAR

A. Dergiler

İktisadi Yürüyüş (1941-1949)

PTT Dergisi (1938-1939)

Tarih Mecmuası (1967)

Türk Ekonomisi (1949-1954)